

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
49/2020
5. december 2020

Cena 0,60 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

**PUBLICISTA ĽUDOVÍT ŠTEVKO:
COVID JE UŽ VIAC POLITIKUM**
Strana 4.

**SRBSKEJ PRAVOSLÁVNEJ CIRKVI
COVID SPÔSOBIL CITELNÉ STRATY**
Strana 5.

**REBELSKÝ BÁSNIK JURAJ SOVIAR
O SPOLUPRÁCI SO SKUPINOU ELÁN**
Strana 6.

**VRANOVSKÍ GYMNAZISTI
SA VLASTNE UČIA V HRADE...**
Strana 8.

**OBRAZY Z TRINÁSTICH OSÁD
V JEDENÁSTICH DOLINÁCH**
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Naša súčasnosť ani pri najoptimistickejšom hodnotení nepatrí k tým najlepším životným epochám, aj čo sa týka klimateckej budúcnosti. Často počujeme o tom, ako sa planéta mení, ako za to môže človek a ako s tým treba niečo urobiť. V oblasti psychologických problémov preto vznikol nový termín, a to „ekologická úzkosť“. Táto téma sa evidentne dotýka nášho spoločenského prežívania, ale aj osobnej zodpovednosti a individuálnych možností, čo môžeme spraviť s blížiacou sa klimatickou zmenou a narušením nášho životného prostredia. Ako sa na tento fenomén pozrieť očami psychiatrie? Veľmi ma zaujalo stanovisko psychiatra, ktorý tvrdí, že problém s environmentálnou úzkosťou je taký veľký, až ho prekvapuje, že sa o ňom tak málo hovorí. Keď som sa nad ňou zamýšľal, aj na seba som vnímal, že mám obavu o klimatickú budúcnosť. Myslím si, že sa týka zrejme každého jedinca, ktorý má pocit zodpovednosti a isté empatické naladenie. Neprijemné na ekologickej úzkosti je to, že kým bežné úzkostné poruchy sa často týkajú domnelej vyfantazírovanej alebo falošnej očakávanej hrozby, tu ide o hrozbu reálnu. Človek, ktorý ekologicky žije, môže prepadnúť pocitu, že to nemá zmysel, a môže sa zacyklit' do veľmi neprijemných emocionálnych stavov.

Ako by však postupoval psychiater s pacientom, ktorý by trpel ekologickou úzkosťou a nebola by na ňu naviazaná žiadna iná duševná porucha? Ako tvrdí odborník, je to zaujímavá výzva. Človek je tvor slabý, ohrozený svojimi možnosťami. Stavil by som na pokoru ľudského jedinca. Mali by sme poznať hranice vlastného konania, a akokoľvek hrôzostrašne to znie, tak aj prijať reálnu perspektívu nášho života na zemi. Že klimatická kríza je fakt, ktorému budeme my alebo naše deti musieť čeliť. Paradoxne, práve takýto apel by mohol túto úzkosť zmierniť. Podobne ako keď niekomu diagnostikujú nevyliciteľnú alebo ťažkú chorobu. Nezmierniť sa s ňou je ten najhorší začiatok. Pokúsiť sa s ňou niečo urobiť napriek tomu, ako zúfalo to na prvý pohľad vyzerá, je oveľa lepším štartom. Tol'ko psychiater.

Dušan PIRŠEL

ISSN 0862-8823
49
9 770862 882007

Zaslepenosť vedenia rezortu kultúry prekoná solidarita našich čitateľov

Matičný týždenník volá po spolupatričnosti

Emil SEMANCO, zástupca šéfredaktora – Foto: archív autora

Nie som spravodajca, mám rád príbehy a celý svoj takmer polstoročný novinársky život ich prinášam na stránky periodík, v ktorých som pracoval, ktoré som riadil, ba aj zakladal – ako sa vraví – na zelenej lúke.

Ako smenárskemu reportérovi, poslednému vedúcemu redaktorovi Smeny na nedeľu, rešpektovanému pátračovi redakcie odborárskeho deníka Práca, zakladateľovi voľnočasového Víkendu v Slovenskej Republike, členovi vedenia Slovenky, šéfredaktorovi spravodajstva STV „voľnobežkárovi“ časopisu Express International aj laureátovi Ceny Rudolfa Jašíka a medzinárodnej Ceny Egona Erwina Kischu, sa mi kedysi dávno horúci olovený riadok novinovej sadzby natrvalo vpálil do kože ako služobná profesijná prísaha a štočok s ručne vyskladaným titulkom sa mi stal žurnalistickým erbom zostaveným z tlačiarenskej čierne, tisícok kilometrov nekončiacich ciest a ľudských osudov, s ktorými som spájal svoj podpis ako šek na pravdu.

■ VZOSTUPY AJ PÁDY

Prežil som v redakciách všetko – vzostupy aj pády, časy stúpajúcich nákladov i remitent, potešujúcej prosperity a konjunktúry aj potáčania sa nad priepasťou, radosti z čitateľskej priazne aj smútku z úpadku, krachov a bankrotu. Boli časy odpočívania, ukrytých „ploštic“ v kanceláriách, zrád kolegov z utajených zväzkov, ale boli i pekné chvíle družnosti, vynikajúcich až objavných textov, odvážnych článkov, súbojov s krivdami na ľudoch, okamihy preberania cien a potleskov i nekonečné dni na podpore v nezamestnanosti. A nebolo ich v minulých desaťročiach málo – tisícštyristošesťdesiattri...

Po jednom z viacerých takýchto „odchodov bez pocty“ som si azda aj po roku bez práce pomáhal pamiatkou Laca

Národný umelec Vincent HLOŽNÍK nepovažoval Maticu slovenskú za prežitok. Aj preto jej s dôverou daroval sto obrazov ako svoj príspevok na Národný poklad.

Ťažkého, ktorý ma niekoľkokrát vodil po lágerskom cintoríne v Kaisersteinbruchu, ukazoval mi hroby zajatých druhov. To on ma učil – ako bývalý vojenský kartograf – hľadať východiská v ťažkej situácii, bojovať s nevierou a so zlobou...

■ MOJI DVAJA JÁNIOVIA

A do toho rozpoloženia prišli v lete 2011 s ponukou nehádzať flintu do žita Smolec s Čomajom – dvaja Jánovia, apoštoli novinárstva, ktorým nemôžem byť dosť vďačný – aby som tak ako začiatkom deväťdesiatych pri vzniku republiky pomohol pri novom formovaní Slovenských národných novín. Už je to pomaly desať rokov, čo matičnému týždenníku dávam všetko, čo o redakčnej práci a tvorbe novín viem. Robím to z vďaky, a aj s istou povinnosťou, veď

práve Matica slovenská a jej neúnavný emisár Teo Herkel Florin ma v roku 1969 zaviazali v humenskom Dome železničiarov vrátiť ustanovizni jej požičanú dôveru. Boli to na Martina moje kolajnice do Martina...

A teraz si predstavte, že vám ide niekto siahať na toto všetko, na hodný kus života nehodnou kradmou rukou. Ide vás poslať do chmurných dní bez životnej lásky a ďalšej perspektívy len preto, že ho na to navádza dajaký odludštený program v – že Maticu treba poslať na smetisko dejín. Nijaká vojna, nijaká krv z rany na boku, stačí iba hra s číselkami, len škrtnúť z dotácie. Mám voči svojmu žurnalistickému presvedčeniu, na svedomí publicistu, dve podlžnosti. Nezlomil som poklonu rozvážnej múdrosti Miroslava Válka, keď nekonformnému

triu dravcov Brhlovič, Gallo a Semanco nedovolil „zadrhnúť“ Zlatého sláviku Žbirku v čase podvodu s hlasovacími lístkami v tejto ankete o najpopulárnejšieho speváka v bývalej ČSFR. V noci skartovali Smenu na nedeľu. A ráno si nás troch pozval minister na Dobrovičovu a navrhol, ako to urobiť, aby aj vlci zostali syti, aj Žbirka celý. Poslúchli sme reptajú. Dnes sme tomu radi. Ublížili by sme legende!

■ LIKVIDAČNÝ POSTOJ

A druhú podlžnosť mi poručil vo svojom ateliéri Vincent Hložník, keď sa rozhodol dať na Národný poklad Maticu slovenskej sto svojich diel. Opatrujte ten dar!

Ak už sa ministerka rozhodla, či už z vlastného, alebo neviem čieho popudu, pustiť Maticu žilou, odrovnať najstaršiu reprezentatívnu inštitúciu Slovákov, ktorá je ich zákonnou matkou nech si prečíta majstrov darovací list. Aké pohnútky tohto veľikána v slovenskej kultúre viedli k veľkorysému nezištnému daru. Nič inšie od vás, pani ministerka, nechceme a neočakávame, len minútku, len ľemý pohľad na ten ručný papier, kde je čierne na bielom, že Maticu si treba čtiť.

Na to vás tiež, vážení naši čitateľa, nabádam teraz v týchto ťažkých časoch. Potvrďte svoju spolupatričnosť s našimi i vašimi novinami – s touto víchrom zloby zmietanou bárkou – a pomôžte jej preplávať vlnami hnosoby, čo sa na ňu valia a zaplavujú palubu. Nech prepláva do pokojnejších vôd ako dvojtýždňový posol dobrých správ, ako dvojsťažník – aj s primeraným nákladom sťažností na tých, čo ju chcú vidieť na dne.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Martina KARAŠA, predsedu Rusínskej obrody na Slovensku

Opretí o predchodcov myslia na súčasníkov i potomkov

• Prvá najstaršia a najmasovejšia organizácia Rusínov slávi tridsiate výročie. Ako si jubileum pripomínate?

Naši predchodcovia, vedení literátom a divadelníkom Vasilom Turokom Hetešom, konštituovali ROS v marci 1990 a v novembri toho istého roku v Medzilaborciach pripravili jej prvý snem. Zadefinovalo sa na ňom viac základných programových bodov – uznanie rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku, kodifikovanie rusínskeho spisovného jazyka, jeho školská výučba v oblastiach obývaných Rusínmi, vytvorenie potrebných inštitúcií, periodík, národnostného vysielania, medzinárodnej spolupráce s Rusínmi vo svete... Postupnými

a racionálnymi aktivitami sa tento program vo veľkej miere, až na otázky školstva, podarilo splniť. Jubilejný rok sme si chceli pripomenúť slávnostnou akadémiou, Dňom Rusínov a uskutočniť podľa stanov už pätnásty snem ROS opäť v Medzilaborciach. Všetko je vzhľadom na epidemiologickú situáciu zatiaľ odsunutú na neurčito...

• Boli ste predseda Svetového fóra rusínskej mládeže, ste člen Svetovej rady Rusínov aj organizátor vlaňajšieho Svetového kongresu Rusínov s dejiskom v Starej Ľubovni, na ktorom sa zúčastnilo dvesto delegátov z jedenástich krajín sveta. Na čo sa teraz v ROS upriamujete?

Na celoštátnu súťaž v prednese poézie a prózy aj malých scénických foriem Duchnovičov Prešov, celoslovenský festival rusínskej ľudovej piesne Spevy môjho rodu, na rozvoj periodika Národné noviny INFORUSÍN, Festival kultúry a športu v Medzilaborciach, Prehliadku rusínskeho a šarišského folklóru v Bardejovských Kúpeľoch, edičnú činnosť, prácu s mládežou, tvorivé dielne...

• Začiatkom budúceho roka sa uskutoční na Slovensku sčítanie „ľudu“...

Je to jedna z našich priorit. Mediálnou kampaňou chceme osloviť čo najviac ľudí, aby sa prihlásili k svojej materčine a rusínskym koreňom.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 50/2020
SI PREČÍTAJE

■ Ekonom Tomáš MALATINSKÝ: Štátna pomoc je pre mnohé firmy stále nedostatočná
■ Prózu od A. HALVONÍKA i D. MIKOLAJA nájdete v novom čísle Slovenských pohľadov
■ Predseda Slovenského syndikátu novinárov Daniel MODROVSKÝ o slovenskej tlači

Milióny eur na podporu výkonnosti a udržateľnosti poľnohospodárov Roľníci sa konečne dočkali dobrej správy

Štefan ZLATOŠ – Foto: Štefan KAČENA

Pôdohospodárska platobná agentúra zverejnila výzvu na podporu investícií do poľnohospodárskych podnikov. Podpora sa týka špeciálnej rastlinnej výroby, citlivých plodín a živočíšnej výroby. Agrozort na tieto investície vyčlenil dvadsaťjeden miliónov eur, ktorých cieľom je zvýšiť celkovú výkonnosť a udržateľnosť poľnohospodárskych podnikov.

Poľnohospodári môžu podávať žiadosti počas celého marca budúceho roka. Výzva sa týka oblastí špeciálnej rastlinnej výroby, citlivých plodín a živočíšnej výroby. Žiadatelia si môžu podať žiadosti výlučne elektronicky prostredníctvom Ústredného portálu verejnej správy. Na zabezpečenie plne elektronickej komunikácie je potrebné, aby žiadateľ mal aktívovanú elektronickú schránku na doručovanie. Výška podpory je v prípade menej rozvinutých regiónov päťdesiat percent z celkových oprávnených výdavkov. V prípade ostatných oblastí štyridsať percent z celkových oprávnených výdavkov. Podpora sa zvyšuje o dvadsať per-

cent u mladých poľnohospodárov a ak investície pôjdu na ekologické poľnohospodárstvo.

■ KTO MÁ NÁROK?

Výzva sa týka všetkých veľkostných druhov fariem, mladých a malých farmárov, ako aj začínajúcich fariem. Žiadatelia môžu získať príspevok na investície do zvýšenia produkcie alebo jej kvality v živočíšnej výrobe a špeciálnej rastlinnej výrobe vrátane investícií do geotermálnych vrtoch s tým súvisiacich investícií a vrátane investícií do obstarania technického a technologického vybavenia živočíšnej výroby a špeciálnej rastlinnej výroby vrátane strojov a náradia. Ďalej to môžu byť

investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie skladovacích kapacít a pozberovej úpravy vrátane sušiarň s energetickým využitím biomasy na výrobu tepla s maximálnym tepelným výkonom do dvoch MW.

Podpora sa týka aj veľmi dlho očakávaných závlah, podmienkou sú investície do nových závlahových systémov (koncových zariadení), všetko s cieľom zvýšiť produkciu a jej kvalitu. Ide však aj o investície spojené so zavádzaním inovatívnych technológií v súvislosti s variabilnou aplikáciou organických a priemyselných hnojív do pôdy a ostatných substrátov s cieľom zlepšiť kvalitatívne vlastnosti a úrodnosť pôdy a ochrany pred jej degradáciou. Projekty bude vyberať PPA na

Počas celého marca budúceho roka môžu poľnohospodári a majitelia všetkých druhov fariem a chovov žiadať o podporu do zvýšenia kvality živočíšnej výroby aj do špeciálnej rastlinnej výroby.

základe uplatnenia hodnotiacich kritérií (bodovacieho systému).

■ ROZHODNÚ BODY

Znamená to, že projekty sa zoradia podľa počtu dosiahnutých bodov v zmysle hodnotiacich kritérií za príslušnú oblasť a vytvorí sa hranica finančných možností za príslušnú oblasť (posúdi sa súčet finančných požiadaviek všetkých

zorađených projektov s finančnou alokáciou príslušnej oblasti). Minimálna hranica požadovaných bodov na to, aby dostatočne kvalitné projekty boli schválené je 55 bodov zo 100. Podrobnosti výzvy nájdete na internetovej adrese <https://www.apa.sk/aktuality/oznmenie-o-zverejneni-vzvy--50-prv-2020-pre-podopatrenie-4-1-oblas-pecilna-rastlinn-vroba-a-citliv-plodiny-ivona-vroba/10338>.

Podľa štatistického úradu naša ekonomika zažila tento rok najhorší pád Minister očakáva, že „ekonomika vyštartuje ostro hore“

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V boji s pandemiou Ministerstvo financií SR uplatnilo rozpočtové a iné opatrenia v prospech rôznych dotknutých subjektov v úhrnnej výške 4,117 miliardy eura, čo predstavuje 4,6 percenta HDP. Ide o bezprecedentný fiškálny stimul v dejinách samostatnej Slovenskej republiky.

„Napriek jeho robustnosti tento stimul bol realizovaný s maximálnym dôrazom na hodnotu za peniaze. Nemíňali sme bezhlavo peniaze, lebo toľko zdrojov malé Slovensko nemá. Stále sme mali na pamäti, že sú to v konečnom dôsledku peniaze občanov a z tejto povinnosti správať sa voči nim rozpočtovo zodpovedne sme sa nevyvíjali, aj keď tlak bol obrovský. A to sa nám nakoniec vyplatilo.“

O správnom zacielení stimulov vypovedajú rozhodujúce makroekonomické ukazovatele – vývoj HDP, miery nezamestnanosti i spotreby domácností, povedal minister financií Eduard Heger.

■ TLMIENIE RECESIE

Podľa ministra financií rozpočtová politika pôsobila proticyklicky a prispela k oživujúcim zahraničným dopytom k tlmeniu recesie. Štatistický úrad v tejto súvislosti skonštatoval, že slovenská ekonomika bola v treťom štvrtroku výkonnejšia, ako sa čakalo – jeho rýchly odhad HDP hovorí o medziročnom poklese len o 2,2 percenta, pričom oproti druhému štvrtroku sa zvýšil až o 11,7 percenta. Rovnako treba zaznamenať, že miera nezamestnanosti sa už od augusta nezhoršuje, pričom koronakríza spôsobila v druhom štvrtroku dvojnásobný prepád ekonomiky oproti kríze v roku 2009.

■ DOMÁCNOSTI ŠETRIA

Súčasťou boja s pandemiou je však mierny pokles spotreby domácností. Prepočty Národnej banky Slovenska ukázali, že v druhom štvrtroku tohto roka bol však najnižší spomedzi členských štátov Európskej únie. „Verím, že sme už blízko konca tejto ťažkej doby. Ľudstvo sa mnohému naučilo a do jeho poznania prispelo aj Slovensko plošným testovaním občanov, ktoré

má silnú medzinárodnú odozvu. Očakávam, že ekonomika čoskoro vyštartuje ostro hore. My jej k tomu dopomôžeme napríklad Plánom obnovy, na ktorom intenzívne pracujeme,“ uzavrel minister Eduard Heger.

■ ZLÁ DOBA

Vplyv pandémie sa dramaticky prejavil vo výsledkoch ekonomiky v druhom štvrtroku. Reálny hrubý domáci produkt sa medziročne znížil v stálych cenách o 12,1 percenta, čo sú najhoršie čísla od roka 1996. Rástla aj nezamestnanosť. Po očistení o sezónne vplyvy bol HDP v druhom štvrtroku medzištvrtletne reálne nižší o 8,3 percenta. V bežných cenách sa objem HDP znížil o 10,4 percenta a dosiahol objem 21,2 miliardy eura. Celkovo v prvom polroku tohto roka dosiahol nominálny objem vytvoreného HDP 42,7 miliardy eura, čo predstavuje v reálnom vyjadrení pokles o 8,1 percenta. Dovtedy najhorší pokles výkonu ekonomiky sa prejavil v druhom štvrtroku 2009, keď pokles HDP dosiahol šesť percent. Vyplýva to z údajov Štatistického úradu SR.

VŠIMLI SME SI

Tohto roku pokračovali vo Zvolene v rekonštrukcii centra mesta – Námestia SNP. Počas nej upravili Park Ľudovíta Štúra. V ňom okrem Štúrovho pamätníka nájdeme busty ďalších zvolenských rodákov Jozefa Čigera Hronského a Jozefa Kozáčka. Obísť nemôžeme ani pozemný reliéf venovaný básnikovi Jozefovi Urbanovi, ktorý prežil vo Zvolene posledné roky života.

Chodník slávy vo Zvolene

Aj vo Zvolene sa rozhodli vyzdvihnúť prínos osobností, ktoré tu žili alebo pre mesto vykonali zásadnú prácu umiestnením tabuľky s ich menom na Chodník slávy.

podstatnú časť svojho života,“ stručne vysvetlil ideu chodníka jeho autor, poslanec mestského zastupiteľstva Ján Kubiš. Zatiaľ sú v chodníku osadené štyri tabuľky. V prvom rade je herec Andrej Mojžiš. Jeho rodiskom je síce Kremnica, ale celý svoj bohatý činorodý život venoval zvolenskému divadlu, hoci pri jeho kvalitách mali o jeho pôsobenie záujem žiarivejšie slovenské scény. Ďalšie tri tabuľky pripomínajú zvolenských rodákov – hercov Milana Lasicu a Juraja Slezáčka a futbalového trénera Václava Ježka, ktorý privedol česko-slovenský reprezentačný výber k zisku titulu majstrov Európy v roku 1976.

Kto bude ďalší? Osobností, žijúcich i tých, ktorí už dopísali svoju knihu života, má Zvolena nadostač. Návrhy môže dať každý občan so stručným zdôvodnením. Spomedzi nich vyberie komisia tých, ktorých vygravírované mená budú na tabuľke na zvolenskom Chodníku slávy.

Text a foto: Jozef SLIACKY

Sninský kameň vo Vihorlatských vrchoch ponúka malý geografický rébus Skalná tajnička – Malý vyšší, Veľký nižší

Máloktoľný bod na obzore vás tak dlho sprevádza ako Sninský kameň pri ceste autom z Humenného smerom k ukrajinskej hranici. Prischlo mu jednotné pomenovanie, aj keď ide vlastne o dveandezitové bralá, pod ktoré sa spoločným úsilím podpísala sopečná činnosť, mráz i voda...

Ten, ktorý vidíme aj z automobilu alebo vlaku cestou do Stakčína, je vyšší Malý Sninský kameň. Meria 1 006 metrov nad morom. Plochou väčší je Veľký Sninský kameň, ktorý má 998 metrov nad morom. Malý Sninský kameň je na západnom okraji vysoký okolo štyridsať metrov. Jeho dĺžka je približne sedemdesiat metrov. Šírka miestami len päť až pätnásť metrov, takže najmä v zime, keď je pod zálahou snehu a tvoria sa na ňom previsy, treba sa pohybovať opatrne a radšej sa nedať zlákať pôsobivými výhľadmi do okolia na jeho okraje. Veľký Sninský kameň je dlhý približne stoosemdesiat metrov.

Obe vrcholové plošiny sú vyhľadávanou turistickou atrakciou a vedú k nim železné rebriky. Na Veľkom Sninskom kameni vás upúta kovový kríž. Postavili ho veriaci z rímskokatolíckej farnosti v Snine a v roku 1990 ho posvätil biskup Alojz Tkáč. Je na mieste, kde predtým stál drevený kríž, ktorý v päťdesiatych rokoch zničili vandali. Tí zhodili do rokliny pod Veľkým Sninským kameňom aj jeho novú, súčasnú

kovovú podobu. Po oprave a opätovnom umiestnení je kríž znovu

ČO INÍ NEPIŠU

Sninský kameň vyzdobený srieňom

na pôvodnom mieste. Ak sa po železnom rebriku vyštveráte na Malý Sninský kameň, nájdete tu osadenú schránku s vrcholovou knihou, kde môžete zaznamenať svoj výstup. Podmaňujúci je aj výhľad na Veľké vihorlatské

jazero – Morské oko, ktoré je tretím najväčším prírodným jazero na Slovensku po Štrbskom plese a Veľkom Hincovom plese vo Vysokých Tatrách s hĺbkou vody miestami až dvadsaťpäť metrov...

Ak sa na Sninský kameň vyberiete zo Zemplínskych Hámrov cez Tri tably až na vrchol Malého či Veľkého Sninského kameňa v zimných mesiacoch, je to úchvatný zážitok plný neopakovanej krásy, ktorý vie vyčariť sneh i ľad. Zároveň si treba uvedomiť, že sa pohybujete v Chránenej krajinej oblasti Vihorlat a oba vrcholové časti sú od roka 1982 vo výmere vyše 5,5 hektára vyhlásenou chránenou prírodnou pamiatkou s piatym najvyšším stupňom ochrany. Ide pritom nielen o ochranu kamenných brál vo forme plošinového lávového útvaru, ale tiež o zachovanie tunajších endemických druhov rastlín. Vrcholové časti Sninského kameňa patria tiež do chráneného územia Vihorlatského pralesa, ktoré bolo v roku 2007 zapísané do zoznamu Svetového prírodného dedičstva UNESCO v kategórii Karpatské bukové pralesy.

Marián ŠIMKULIČ
Foto: Emil SEMANCO

Kto tvrdí koalíčnú muziku

Roman MICHELKO

Súčasná vláda si pred voľbami zakladala na tom, že je blízko k občanom, že im načúva a až sa zadúšala ubezpečieniami, ako bude plniť to, čo pred voľbami sľúbila a čo jej voliči aj právom očakávali. Vláda to nemá ľahké, prišla k moci v čase narastajúcej pandémie. Paradoxne, schopný líder by práve toto bral ako výzvu dokázať, že sa vie s ťažkou situáciou popasovať. Epidemiologickú krízu dobre zvládla trebárs Angela Merkelová, ktorá po istom útlme v popularite, spôsobenom iste aj jej veľmi dlhým mandátom, dnes prekonáva rekordy v dôveryhodnosti. Naša vláda a jej líder Igor Matovič postupujú iným smerom.

Ukázalo sa, že premiér Matovič akoby bol presvedčený, že jeho nápady a rozhodnutia sú tie najlepšie. Ak odborníci, koalíční partneri alebo opozícia tvrdia niečo

iné - v lepšom prípade to ignoruje expertov a odborníkov, v horšom aj nálepkuje a ponižuje. Práve neschopnosť vzájomne sa počúvať a vnímať iný názor viedla túto vládu k dvom kolám dobrovoľne povinného testovania, čo rezultovalo do značného odporu občanov. Tým prekáža aj spôsob komunikácie, akým vládny kabinet zvestuje svoje rozhodnutia a vynucuje si ich plnenie. Neprekvapuje preto, že takéto správanie vlády logicky viedlo k väčším protestom, ktoré sa uskutočnili práve na tridsiate prvé výročie Novembra 1989. Symbolika týchto protestov bola pre aktuálnu vládu veľmi nemilá. Väčšina koalície sa totiž, aspoň verbálne, hlási k odkazu Novembra 1989.

Aj preto ohláseným protestom predchádzala tlačovka ministra R. Mikulca a profesora Krčméryho, ktorej jediným cieľom bolo zby-

točne vystrašiť, či zastrašiť, občanov. Tlačovka bola nebola férová. Hrozili pokutami za porušenie núdzového stavu, nebezpečenstvom nákazy a podobne. Napriek ich výstupom nakoniec na protesty prišlo podľa policajných

KOMENTÁR

odhadov dvadsaťtisíc nespokojných ľudí. Niektorí čelní predstavitelia súčasného režimu reagovali skratovo. Demonstrantov nazvali mafiánmi a fašistami, opicami či psychopatmi. Tieto statusy na sociálnych sieťach prekročili všetky rozumné medze. Sú to zbytočné chyby, ktoré robia. Na proteste bolo aj množstvo pôvodných voličov OĽANO a aj iných súčasných koalíčných strán. Ako asi zareagovali. Mnohí dnes ľutujú svoju voľbu v parlamentných voľbách.

Každopádne, vláda sa podarilo nepredstaviteľné – spojiť tri za normálnych okolností nespojiteľné skupiny občanov. Na mítingu vystúpil s prejavom Hrdlička, predseda (KSS), Čarnogurský starší ako bývalý disident, a teda človek, ktorý v Novembri 1989 bojoval proti vláde jednej strany. No a nakoniec tam boli aj Kotleba a Mazurek z LSNS. Svojou politikou premiér dokázal spojiť – komunistov, antikomunistických disidentov a „fašistov“. Posolstvo protestov je nasledovné, na odpore proti svojim opatreniam dokáže vláda spojiť takmer nespojiteľné. Napriek všetkým varovaniam, že protesty budú násilné, nič také sa nedialo. Okrem niekoľkých provokatérov, ktorí boli davom veľmi skoro spacifikovaní, sa nediali žiadne väčšie neprístojnosti. Vládna koalícia dokonca v snahe za každú cenu utlmiť či pacifikovať protesty siahla k bezprecedentnému kroku. Podľa viacerých potvrdených osobných svedectiev policajti zastavovali nelinkové autobusy a vracali ich späť.

Na pozadí týchto protestov sa znova otvára spor Matovič-Sulík. Jeho podstata spočíva v tom, ako ďalej v protiepidemiologických

opatreniach. Premiér dal Sulíkovi úlohu, ktorú splnil až po termíne, čo viedlo k eskalácii konfliktu. Sulík má podľa Matoviča svoj protiepidemiologický plán vraj venovať Mongolsku. V súvislosti s takouto komunikáciou vyvstáva otázka, prečo Sulík takéto útoky toleruje. Zrejme predpokladá, že čas hovorí preňho. Je len otázkou času, keď Matovič stratí v rámci koalície väčšinu.

Už dlhé týždne sa totiž v parlamentných kuloároch špekuluje o tom, že šesť až deväť poslancov z poslaneckých klubov ZA ĽUDÍ a OĽANO prestúpi do SaS. Tým sa zásadne zmenia mocenské pomery v rámci koalície. Matovičova väčšina, ktorá má dnes bez SaS osemdesiatdva poslancov, sa zmení na sedemdesiatpäť či dokonca len na sedemdesiatdva poslancov, čo v oboch prípadoch nie je väčšina. Matovič sa bez posilneného Sulíka ani nepohne. Richard Sulík veľmi dobre vie, že takýto scenár je dnes už len otázkou času, a pripravuje si pozície na to, aby úplne inak „tvrdil koalíčnú muziku“. Ak sa to podarí, marginalizácia OĽANO bude pokračovať obrovskou rýchlosťou a, naopak, SaS ako koalíčná sila bude prudko rásť. Jeho konanie má teda veľmi jasnú logiku.

Svetové hry vlád s číslami

Ivan KRAČOVIČ

Slovensko je v pozornosti celého sveta. Aspoň tak návrhy vlády – vlastne hlavného hygienika – prezentuje premiér Igor Matovič. Zdá sa, že miluje čísla. Podme sa na tie čísla doma a vo svete pozrieť podrobnejšie.

Núdzový stav na Slovensku sa predĺžil o ďalších štyridsaťpäť dní. Od 15. novembra sa zakazuje zhromažďovanie viac ako šiestich ľudí, okrem osôb žijúcich v jednej domácnosti.

Z materiálu sme sa nedozvedeli, ako sa vláda dopracovala práve k číslu šesť. V Libanone v dopravných prostriedkoch by nemali byť viac ako traja ľudia, v Bruseli je zákaz zhromažďovania viac ako štyroch osôb, v Kosove piatich, na Haiti a Jamajke desiatich. Sú krajiny, kde to pokašľali úplne. Vo Švajčiarsku môže byť v novembrovom sychravom počasí pokope pätnásť ľudí, v Izraeli môže byť v skupinke dvadsať ľudí, v Guineji Bissau môže byť na verejnosti dvadsaťpäť osôb,

v Čiernej Hore štyridsať ľudí. Úplne to „pokazilo“ Luxembursko. Tam môže byť vonku do 30. novembra naraz sto ľudí. Keďže krajina má približne šesťstatisíc obyvateľov, je to, akoby sa u nás mohlo zhromaždiť deväťsto ľudí...

POZNÁMKA

Igor Matovič sa pohral s číslami aj pri nočnom zákaze vychádzania. Nevedno prečo zadržal možnosť nočného vychádzania od jednej do piatej hodiny, lebo v tom sme boli svetoví, ostatné krajiny mali, naopak, zákaz vychádzania v noci. Vláda, či kto to tu vôbec riadi, zakázala nočné „grupáky“. „Jednoducho, od 23. hodiny do 5. hodiny sa môže ísť do práce, z práce, ale mať nejaký nočný život, to určite nie,“ aby sme citovali vládnych politikov a epidemiológov. Dlhé to netrvalo, a už je to iné. Ešte 10. novembra premiér ozna-

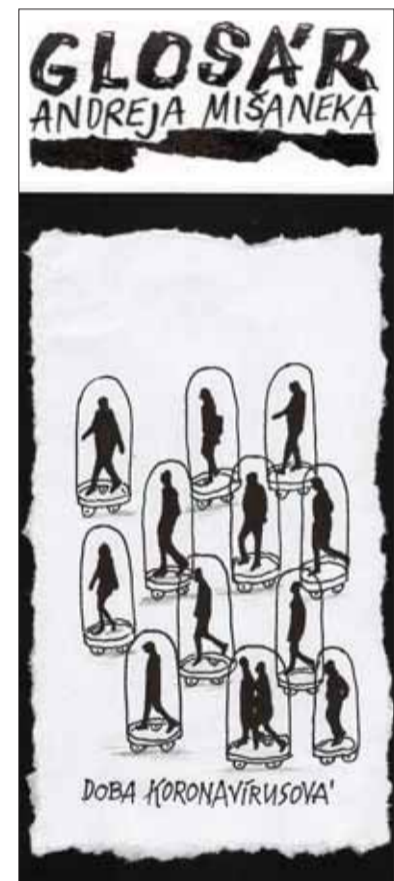
moval, že zákaz nočného vychádzania bude platiť, o dvadsaťštyri hodín, na to už blahosklonne oznámil, že v noci sa môžeme flákať – šiesti.

Bohužiaľ, je nemalo krajín, ktoré si z nás nezobrali príklad. Napríklad také Albánsko, kde platí zákaz vychádzania v čase od 22. hodiny do 6. hodiny. Dominikánska republika si to rozdelila na pracovné dni a vikendy. Od 28. septembra 2020 platí zákaz vychádzania cez týždeň od 21. hodiny do 5. hodiny a cez vikend od 19. hodiny do 5. hodiny. Alžírsko to má ako Radoslav Procházka, keď si s Matovičom dohovárať kšeft – „pol na pol“. V časti krajiny nie je zákaz, ale v dvadsiatich deviatich regiónoch je od 20. hodiny do 5. hodiny. Rovnako v susednom Maďarsku je zákaz vychádzania od 20. hodiny do 5. hodiny. V týchto krajinách noc nastáva skoro, ani večer tam nemajú, aj ten im vláda zrušila. V Čiernej Hore platí, že noc je

od 22. hodiny do 5. hodiny. Na Haiti je zákaz nočného vychádzania medzi 24. hodinou do 4. hodiny, v Jordánsku medzi 23. hodinou do 6. hodiny. Najpresnejšie stanovila zákaz vychádzania Česká republika. Aby to bolo každému jasné, od 28. októbra 2020 tam platí zákaz nočného vychádzania v čase medzi 21. hodinou a 4.59 hodinou ráno.

Keď sme pri číslach, nemôžeme obísť pokuty. Na Slovensku boli preziravou vládou sankcie stanovené úmerne k príjmom obyvateľov. Za nedodržanie povinnosti nosiť rúško hrozí od regionálneho úradu verejného zdravotníctva, respektíve okresného úradu pokuta vo výške do 1 659 eur. Zrejme sme takí bohatí ako v Kuvajte, tam je pokuta v prepočte asi tisícosemsto eur. A rebriček benevolentných krajín? V Maďarsku v prípade nedodržania povinnosti nosenia rúšok môže byť pre fyzické subjekty uložená pokuta od osemtisíc HUF (dvadsaťtri eur). V Albánsku nedodržanie tejto povinnosti bude pokutované sumou tritisíc lekrov (okolo dvadsaťpäť eur). V Izraeli vás za nenosenie rúška čaká pokuta päťsto šekelov, čo je asi stodvadsaťšesť eur. Vo Francúzsku je pokuta od stotridsaťpäť eur.

Jaroslav Rezník starší raz vyriekol múdru vetu: Je dobre, keď čísla sedia. Najlepšie – doživotne...

SPOZA OPONY

Bolo to dávno, okolo roka 1998. Prekvapujúco, na prvý pohľad v súkromnom rozhovore jeden z ústavných činiteľov, ktorý obišiel svet, teda s masívnymi zahraničnými skúsenosťami, mi povedal, o čo ide. Teda, že nejde o jeden volebný výsledok, ale o dva. Nejde len o to poraziť vtedajšieho predsedu vlády v nadchádzajúcich voľbách. Ide o to nedopustiť jeho návrat. Usporiadať veci tak, aby o štyri roky jeho hnutie nezískalo nijaké významné vládne pozície. A urobiť pre to všetko. Doslova – všetko. Teda, vtedy hnutiu s najmasovejšou podporou zabrániť víťazstvu nie v jedných, ale v dvoch parlamentných voľbách po sebe. Nech bude akokoľvek, aj keby sa mali vytvoriť nové výťahové strany k moci, treba dvakrát štyri roky, osem rokov pri moci...

Všetko svedčilo o tom, že mi to nehovoril náhodou, veď ma pozval k sebe na čaj. A nehovoril mi to náhodou po turné, počas ktorého obišiel významný kus sveta. Išlo nielen o poznanie, čo si myslí zahraničie, ale

najmä, čo očakáva. Teda záruky, že nová opozícia – aj s účasťou možných nejakých nových výťahových strán – bude pri moci osem rokov. Zdôrazňujem, najmenej osem rokov! Aj keby sme mali prepísať všetko, aj Bibliu,

nou, slovenskou orientáciou. Veď bez Programu pre Slovensko, kde bolo Slovensko na prvom mieste, sa dovedy nevyhrávali nijaké voľby ani v rámci federácie a ani potom. Teda opustiť argumentácie, ktoré boli bibliou štátnej

venské národné noviny, noviny tej Maticy. Za argumentom, že Matica patrí do 19. storočia, sa najmä skrývali výhrady proti tomu, ako sa uplatnila v novo formujúcich pomeroch po roku 1989. A bola žičlivou pôdou, na ktorej vznikali

host' hovoril o tom, že do Slovenska investoval dvadsaťjeden miliónov dolárov. Najväčší aplauz zaznel pri jeho záverečných slovách: Boli to dobre investované peniaze!

V tom čase centrum pre nezávislú žurnalistiku malo aj americkú podporu, usporiadalo debatu s aktérmi všetkých volebných štábov. Hnutie dovedajšieho predsedu vlády napriek dobrým volebným výsledkom nemohlo zostaviť vládu. Šéf volebného štábu víťaznej koalície hovoril o tom, čo ho najväčšmi šokovalo. Prišli k nim zahraniční poradcovia a ohromeným slovenským „kolegom“ vysvetlili, že kampaň sa vedie ostro, nevyberavo, nijaká slušnosť, nijaké ohľady, aj keby sa malo všetko prepísať. Čím ostrejšie, čím nevyberavejšie, tým lepšie. V kampani nejde o to, kto má pravdu, nejde o slušnosť, ale o to, aby ľudia uverili, že pravda je to, čo im hovorí volebná kampaň. Nijaké ohľady, bezohľadne. Len do nich!

Neviem, prečo mi zišli na um tie dávne spomienky. Asi mi ani tak nejde o poučenie o tej bezohľadnosti ako o tých osem rokov...

Prečo písať, ale neprepisovať

Dušan D. KERNÝ

musíme to dosiahnuť, inak je podpora otázna.

Dodnes neviem, čo spoločné s tým mala Biblia. Zrejme zmienka o tom prepísaní všetkého znamenala prirovnanie – metaforu, že treba opustiť všetky dovedajšie argumenty. Najmä tie, ktoré tvorili základ vzniku samostatného štátu. Vráťame sebavedomia, ktoré sa pri tom dejinnom procese vytvorilo alebo upevnilo ak nie u väčšiny obyvateľov, tak u väčšiny voličov. Veď bolo živnou pôdou pre vznik strán alebo programov s národ-

a stránickej argumentácie. Povedzme aj tvrdenia o mladom štáte starého národa. Všetko to sebavedomie, ktoré vznikalo napríklad u ústavných právnikov alebo ekonómov s dlhoročným programom rozvoja Slovenska. A vznikalo u vedcov, pre ktorých bola roky samozrejme národná orientácia ako prirodzená súčasť osobnosti. Za hranicami to už nebolo národovectvo, ale nacionalizmus.

Známi mi vtedy kládli otázky, ako sa mi to, preboha, mohlo prihodiť, že píšem pre Slo-

moderné programy. Ak sa vracala, bolo to pre dovedy nielen zatajovaným, ale aj dlhé roky prepisovaným dejinám. Veď k odstraňovaniu prepisovania sa treba vlastne vracajť aj dnes...

Nedá mi, musím ešte raz pripomenúť, že niekoľko tých tvárí, ktorým prekážalo moje písanie pre SNN, som videl v preplnenej aule mojej alma mater. Bolo to pri prvej návšteve vplyvného Georgea Sorosa. Okrem mnohého iného mi utkvél v pamäti jeden z búrlivých potleskov. Zaznel, keď

SEBAOBRAHA

Najhorší čas, aký si vieme teraz počas neskorej jesene predstaviť. Hmla, mrholenie, tma a na cestách a chodníkoch vrstva ľadu. Prišiel čas, keď je riziko šmyku na cestách, ale aj pošmyknutia na chodníkoch poriadne vysoké. Motoristi by mali vedieť, že teraz naozaj na nezaplatenie je poznať nasledujúce rady. Pre bezpečnú jazdu je potrebné znížiť rýchlosť jazdy, rozbiehať sa plynule, nepridávať príliš veľa plynu naraz, dodržiavať bezpečnú brzdnú vzdialenosť od vozidla idúceho pred vami, brzdiť a zrýchľovať pozvoľna, aby sa minimalizovalo riziko preklznutia a šmyku, prezutí včas zimné pneumatiky a pri zníženej viditeľnosti je denné svetlenie nepostačujúce a treba zapnúť stretávacie svetlá.

Šmykľavé cesty a chodníky

Teraz venujme viac pozornosti chodcom, najmä starším. Vo vyššom veku je totiž prípadná zlomenina hotová pohroma. Kvalitná obuv je pre zimu to najdôležitejšie. A určite nielen preto, aby vám bolo teplo na nohy. Obujte si bez ohľadu na módné trendy poriadnu zimnú obuv, najlepšie s hrubou podrážkou zo surovej gumy. Predávajú sa aj také „mačky“, ktoré sú vhodné i do mesta, dá sa to normálne natiahnúť na obuv, zospodu to má drsné tŕne, ktoré podporia stabilitu. Nie je to ani drahé. Niektorí ľudia si ešte aj dnes stále omotávajú topánky leukoplastom alebo si naťahujú starú ponožku cez topánky. V zdravotníckych potrebách dostať protišmykové hroty na chodecké palice či barly, je to nedocenená a málo známa pomôcka, ktorá zabezpečí absolútnu spoľahlivosť vtedy, keď je stabilita najdôležitejšia. V podstate sú to také snežné „reťaze“, ibaže nie na pneumatiky, ale na koncovku pomôcky na chodenie. Oplatí sa investovať, ide o minimálnu sumu.

Pri poľadovici by ste mali upraviť aj štýl chôdze. Možno to znie komicky, ale najbezpečnejší spôsob je pohybovať sa po ľade ako tučniak. Tieto zvieratá majú chôdzu po zľadovatenej povrchu perfektné zvládnutú. Ak sa chceme vyhnúť pádu, mali by sme sa ich snažiť napodobniť. Treba sa snažiť kráčať opatrne. Súčasť nohy po celej ploche, určite nerobiť dlhé kroky. A snažte sa nedvíhať príliš vysoko nohy.

Jediná, naozaj zaručená rada, ako pri poľadovici nespadať, je nevychádzať z domu. Ak to nie je nevyhnutne potrebné, zostaňte radšej v teple domova a nevystavujte sa zbytočnému riziku. Najmä starší ľudia by sa mali pri poľadovici vyhýbať chôdzi po vonku. Pri nich je veľké riziko, že spadnú. Následne dochádza k zlomeninám. Ak spadnú dopredu väčšinou si zlomia ruku, keď dozadu, môžu si zlomiť napríklad lebečné kosti, čo sa môže skončiť až smrteľne. Keď spadnú na bok, môžu si, najmä ženy vo vyššom veku, zlomiť krčok stehennej kosti.

Ak už preda len musíte vyjsť, napríklad na kontrolu k lekárovi alebo na nákup potravín, potom sa vonku vyhýbajte neposypaným chodníkom. Radšej kráčajte po trávniku vedľa nich. Vždy si však prekontrolujte, či pod ľadom je napríklad tráva alebo vychodená tvrdá hĺna. Ak už musíte križovať zľadovatenej chodník, radšej počkajte na zdatného chodca a vôbec sa nehanbíte dať najavo, že by ste uvítali oporu z jeho strany.

Ján ČERNÝ

Podpredseda NKÚ Ľubomír ANDRASSY o súčasnosti a vízii na ďalšie roky

Stále platné – dôveruj, ale preveruj!

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: archív L. A.

Orgán so širokými právomocami v oblasti účtov, ako aj samotného vedenia účtovníctva uzákonila v roku 1761 cisárovná Mária Terézia. Možno konštatovať, že vo všetkých dôležitých finančných transakciách tento úrad vypracovával dobrozdanie s odkladným účinkom až do samotného rozhodnutia cisárovnej. V rokoch 1773 – 1774 stratil dočasne nezávislosť. Až v roku 1782 cisár Jozef II. podriadil účtovníctvo a kontrolu tzv. Dvornej účtovnej komore. V ďalších desaťročiach prešla kontrola viacerými transformáciami. V roku 1866 vznikol nový kontrolný orgán – Najvyšší účtovný dvor. Pre Uhorsko bol po rakúsko-uhorskom vyrovaní účtovný dvor s podobnými kompetenciami zriadený v roku 1870. Do tohto obdobia sa datujú začiatky vzniku slovenského Najvyššieho kontrolného úradu (NKÚ), ktorý funguje v našich podmienkach už desiatky rokov. Porozprávali sme sa s jeho podpredsedom Ľubomírom ANDRASSYOM.

• Ste podpredsedom kontrolného úradu. Aké povinnosti vám z tejto funkcie vyplývajú?

Najvyšší kontrolný úrad môžeme zjednodušene vnímať aj ako prenesenú ruku zákonodarného zboru v oblasti externej kontroly všetkých inštitúcií, ktoré používajú verejný majetok alebo nakladajú so štátnymi a s európskymi finančnými prostriedkami. Dôveru poslancov, ktorú mi vyjadrili vo verejnej voľbe, chápem ako záväzok konať profesionálne, nestranné a v zrkadle dobrej správy vecí verejných. Tento záväzok je na obdobie siedmich rokov a nesmeruje len k tým poslancom, ktorí mi dali svoj hlas, ale aj k tým, čo mali iní názor a nesúhlasili s mojou kandidatúrou. Osobne chcem zvýšiť intenzitu komunikácie kontrolného úradu so zákonodarným zborom. Význam tejto otvorenej spolupráce vidím predovšetkým v možnosti zefektívnenia využívania verejných financií a naplnenia kľúčových cieľov verejných politik. Som presvedčený, že aj toto je jedna z ciest, ako národná autorita pre oblasť externej kontroly môže zvýšiť svoju dôveryhodnosť a profesionalitu v očiach verejnosti.

• Ako dopadla kontrola v systéme riadenia v rámci štátnych i verejných organizácií na zvládanie situácií po vypuknutí epidémie? Téma ochrany obyvateľstva pred infekčnými chorobami bola úradom plánovaná už v závere minulého roka a situácia z tohto roka len potvrdila jej opodstatnenosť.

Odborní zamestnanci úradu už v roku 2019 identifikovali významné riziká v oblasti pripravenosti zodpovedných štátnych inštitúcií pružne reagovať na hrozby, ktoré môžu byť spojené so šírením nebezpečných infekčných ochorení. Na základe vecných zistení kolegov kontroló-

rov i analytikov úradu môžem dnes konštatovať, že kompetentné slovenské inštitúcie, ktoré sú súčasťou krízového riadenia, vrátane Správy štátnych hmotných rezerv, neboli dostatočne pripravené na riešenie výziev, ktoré so sebou priniesla pan-

• Ukazuje sa, že otvorenosť Európy i sveta je významným rizikom spojeným s ohrozením zdravia jednotlivcov i širokej verejnosti. NKÚ v rámci kontroly preveril alebo preveruje riziká vzniku a prenosu nebezpečných infekčných och-

Vedenie Najvyššieho kontrolného úradu pomerne často informuje verejnosť prostredníctvom médií o výsledkoch svojich previerok – tak to bolo aj v súvislosti s rizikami pri zabezpečení dostatočného množstva medicínskeho materiálu na zvládnutie epidemiologickej situácie.

demická situácia spôsobená ochorením COVID-19. Táto nepripravenosť sa v končenom dôsledku premietla do nezrovnalostí v hospodárnosti nákupu zdravotníckych pomôcok nielen zo strany štátnych, ale i samosprávnych inštitúcií či samotných nemocníc. Porovnanie vývoja cien a analýza realizovaných nákupov ukazuje, že viaceré pomôcky, vrátane chirurgických rúšok, masiek, ale aj rukavíc či ochranných oblekov, boli neprimerane predražené. A v tejto súvislosti dôrazne nabádame zodpovedné inštitúcie, aby princípy transparentnosti dodržiavali nielen v bežnom živote, ale i v čase mimoriadnych udalostí. To je cesta posilňujúca dôveru verejnosti k štátu a jeho organizáciám.

rení. Zároveň plánuje kontrolovať pripravenosť národných a medzinárodných spoločenstiev na vznikajúce krízové situácie. V rámci rizík mali slovenskí kontrolóri urobiť aj v oblasti prevencie a kontroly, ktorý garantuje Úrad verejného zdravotníctva SR. Aké sú výsledky?

Alarmujúcim zistením je fakt, že až uznesenie vlády z konca februára tohto roka rozšírilo zoznam pohotovostných zásob o zdravotnícky materiál. Dovtedy nemal štát k dispozícii nijaké zdravotnícke pomôcky využiteľné na elimináciu dosahu nástupu epidémie či pandémie. Zodpovedné inštitúcie, akými bezpochyby sú aj Ministerstvo zdravotníctva SR či Úrad verejného zdravotníctva SR, nepoža-

Po pôsobení v politike našiel Ľubomír ANDRASSY uplatnenie najprv v riadiacich štruktúrach bratislavského magistrátu a aktuálne v štátnej službe.

dovali v minulosti vytvorenie zásob pomôcok, ktoré by mohol štát bezodkladne použiť na riešenie mimoriadnej situácie vyvolanej napríklad šírením nebezpečného infekčného či respiračného ochorenia. Prítom nielen Slovensko, ale i Európa či svet čelili viacerým nebezpečným ochoreniam za ostatných desať rokov, akými boli prasacia chrípka, SARS či Ebola.

Fungovanie zdravotníckych zariadení, modernizácia nemocníc i kvalita služieb poskytovaných pacientom bude v nadchádzajúcich rokoch pod drobnohľadom viacerých národných kontrolných inštitúcií. Spoločné kontroly zamerané na systém zdravotníctva, ktoré vychádzajú z medzinárodných štandardov, môžu byť zaujímavým priestorom aktívnej spolupráce nielen pre kontrolórov, ale zároveň môžu pomôcť zodpovedným inštitúciám modelovať príklady dobrej praxe, lepšie spravovať verejnú politiku, ktorá sa dotýka každého občana. Vzájomné porovnávanie či hľadanie nedostatkov v nastavení systému môžu prispieť k lepšiemu fungovaniu kľúčového segmentu verejnej politiky, k zdravšiemu riadeniu zdravotníctva. Začiatkom budúceho roka by sme chceli zverejniť výsledky medzinárodnej kontroly zameranej na podmienky, pravidiel povinného očkovania a ochrany obyvateľov pred nebezpečnými ochoreniami.

MEDZI NAMI

Na Slovensku sa Covid-19 stáva čoraz viac politickým problémom. Namiesto spoločného vedeckého prístupu k pandémie sa politikárči, rátajú sa marketingové body politických strán, akoby sa už zasa schylovalo k voľbám. A zatiaľ, navzdory opakovaným antigénovým testovaniam, nad nami vírus vládne ďalej, lebo testovanie je iba štatistická pomôcka, ale nie liek. Televízne spoty: „Noste rúška, umývajte si ruky,“ nenahradia informácie z vedeckého konzília, najmä ak sa o nekonečných rokovaniach krízového štábu a takmer utajenej pandemickej komisie dozvedáme nepresne len z druhej ruky – z úst politika na čele vlády.

Relácia RTVS z Prvej ruky a Jančkárovej švitorení je najčastejšie iba debata politických strán z dvoch antagonistických brehov na aktuálnu kovidtému. Napatným oživením je účasť politológov – jedného z Nitry, druhého z Bratislavy, prípadne vystúpenie prof. Vladimíra Krčmého, ktoré poznáme naspamäť: Noste rúška, nechajte sa pretestovať a zaočkovať, keď kúpime vakcínu od firmy Pfizer. Lenže to je sakramentsky málo na upokojenie obyvateľstva, ktoré žije v stave nevidaného economic-

kého úpadku a sociálnej neistoty. Samozrejme, aj inde má pandémia politické zafarbenie, ale ľudia spoznávajú názory vedcov z debát o korone oveľa častejšie a viac ako u nás. V Českej televízii ma zaujala dvojhodinová diskusia vedeckého fóra virológov, infektológov i klinických lekárov (bez účasti politikov) o núdzo-

Politici kontra vírus

Ludovít ŠTEVKO

vom stave, antigénovom testovaní a vakcinácii proti covidu. Odborníci sa v niektorých otázkach nezhodli, ale v otázke protipandemickeho plánu boli jednotní. Odmietli slovenskú cestu „nutné dobrovoľného“ testovania a priklonili sa k rakúskemu modelu v medziach zákona. V Českej republike je ešte jedna pozoruhodná zvláštnosť – nastolenie núdzového stavu a jeho predĺženie je predmetom parlamentného rokovania a schvaľovania na návrh vlády. Všetko pod kontrolou verejnosti – nijaká monokratická U nás sa o zásadných, často tvrdých pandemických opatreniach

dozvieme z večera na ráno od jediného človeka – predsedu vlády, ktorý nás drží v šachu ako pri nerovnej simultánke. Netušíme, čo bude o týždeň, o mesiac, kedy začnú žiaci chodiť do školy, ako prežijeme Vianoce, ako vstúpime do nového roka. Jasný plán s postupnosťou uvoľňovania pandemických reštrikcií neexistuje.

Zatiaľ je v hre iba jedna možnosť – ďalší nákup miliónov nepresných antigénových testov a ďalšie celoštátne testovanie, čosi ako druhá „atómová bomba“ spustená na covid, keďže tá prvá bola neúčinná. Zdá sa, že v skladoch Štátnych hmotných rezerv SR sa už nachádza niekoľko podobných zbraní hromadného ničenia a armáda ministra národnej obrany Jaroslava Naďa je pripravená uviesť ich do života navzdory mienke Jána Mikasa a vedeckého konzília, ktoré druhé celoštátne plošné testovanie neefektívnymi zbraňami neodporúča. Uvidíme, ako to celé handrko-

vane – vláda verus vedecká komunita a predseda vlády verus predseda SAS, dopadne na psychiku a peňaženky občanov. Minister Naď stojí za svojim vládnym šéfom a je rozhodnutý úlohu splniť. Vie si predstaviť, že testovanie by sa mohlo v obciach robiť „od dverí k dverám“ tak ako v Spojených arabských emirátoch v Abú Dhabí. Je to „pozoruhodný námet“ na premýšľanie pre krízový štáb. Pri takých úvahách verejnosť iste zabudne, že minister vojny v rozhovore pre denník Sme nazval niektorých vedcov bez servítky pred ústami kúvkami, tak ako predtým označil tisíce protestujúcich ľudí za opice, extrémistov a psychopatov.

Čo tam však po pandémii a pandemikoch! Momentálne politickou scénou lomcuje nedohoda na spoločnom generálnom prokurátorovi. Možno by vyhovoval model, aby každá politická strana mala svojho generálneho prokurátora. Ťažko sa dá k tomu niečo dodať. Taliansky Il Duce Benito Mussolini kedysi dávno usúdil, že viac ako volebný listok znamená karabína, a tiež vraj „ľudia sú unavení slobodou“ a že s tým treba niečo robiť. My sme si po novembri 1989 tej slobody asi zažili priveľa, treba nám koronavírus a s ním trochu policajnej karabíny...

Vo Federálnom zhromaždení sa rozhodlo o rozdelení Česko-Slovenska Česi už mali v zálohe vlastný scenár

Matej MINDÁR – Foto: SNN

Pred dvadsiatimi ôsmimi rokmi 25. novembra 1992 slovenskí a českí poslanci Federálneho zhromaždenia (Snemovňa ľudu, Snemovňa národov) prijatím ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) zavřšili národno-emanipačný proces slovenského národa. Týmto spôsobom bolo zabezpečené ústavné a mierové rozdelenie česko-slovenskej federácie. Slovenská republika sa tak stala s Českou republikou nástupníckymi štátmi bývalej spoločnej republiky.

Myšlienka väčšej slovenskej samostatnosti v rámci Česko-Slovenska sa už zrodila krátko po novembrových udalostiach. Väčšina Slovákov právom očakávala, že nové demokratické zriadenie postupne vytvorí nové a spravodlivé súžitie slovenského a českého národa v spoločnom štáte. Mýlili sme sa. Veľká časť českej politickej i laickej verejnosti však bola proti. V ich ponímaní bolo Česko-Slovensko najmä českým štátom.

■ POMLČKOVÁ VOJNA

Prvým veľkým sporom bola tzv. pomlčková vojna na jar 1990. Slováci týmto spôsobom právom žiadali, aby oficiálny názov spoločného štátu pred svetom jasne dokazoval, že bol štátom dvoch suverénnych a štátotvorných národov Slovákov a Čechov. Po dohode slovenských a českých poslancov obe komory Federálneho zhromaždenia prijali kompromisný názov Česká a Slovenská Federatívna Republika. Druhým veľkým sporom po prvých slobodných voľbách sa stal kompetenčný zákon. Ani v tomto prípade česká strana nebola ochotná preniesť z federálnej pôsobnosti väčšinu dôležitých právomocí na republiky (Slovenská republika, Česká republika). V decembri 1990 obe komory Federálneho zhromaždenia tak schválili ďalší kompromisný návrh, ktorý ani zďaleka nespĺňal pôvodné a od-

Slávnostné aj dramatické chvíle vo Federálnom zhromaždení ČSFR, keď sa rozhodlo o zániku federácie a vzniku dvoch samostatných štátov – Českej republiky a Slovenskej republiky.

vodnené požiadavky slovenského národa. Vďaka tomu sa čoraz viac politických subjektov, ako aj veľká časť slovenskej verejnosti postupne prikláňali k myšlienke ustanovenia plnej politickej i ekonomickej suverenity Slovenskej republiky.

■ DELENIE REPUBLIKY

Nie je nijakým tajomstvom, že česká strana bola lepšie pripravená na rozdelenie spoločného štátu. Už

v roku 1991 počítala s touto možnosťou. Dosť pravdepodobne zámerne politicky blokovala oprávnené slovenské požiadavky, aby ekonomicky zaostalejšia časť federácie išla svojou vlastnou cestou. Svedčia o tom aj likvidačné snahy českých politikov zrušiť tzv. zákaz majorizácie. S takouto možnosťou rátať napríklad Dohoda z Milov. Našťastie, národne uvedomelí členovia Predsedníctva SNR boli proti.

Za slovenskú suverenitu a samostatnosť v prvom rade bojovala národne uvedomelá slovenská inteligencia sústredená najmä v Matici slovenskej a ostatných slovenských spolkoch a iniciatívach. Len vďaka ich osvetovým aktivitám veľká časť slovenských voličov v druhých slobodných voľbách v júni 1992 odmietla vtedajšie štátoprávne usporiadanie česko-slovenskej federácie. Niektorí však boli proti. Popri Ivete Radičovej boli proti vzniku samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky aj niektorí herci, moderátori, spisovatelia, sociológovia a politici, ktorí spoločne podporili Výzvu za spoločný štát. Podpisalo ju osemsťdesiatšesťdesiat signatárov. Podľa bývalého poslanca Federálneho zhromaždenia Jána Smolca i väčšina českých aj slovenských médií bola za zachovanie ČSFR. „Je veľmi zaujímavé, že vďaka českým médiám pisali ináč pred rozdelením a ináč po rozdelení spoločného štátu. Na Slovensku boli proti rozdeleniu najmä pravicové médiá.“

■ NEZABUDNUTEĽNÉ CHVÍLE

Po schválení Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky a Ústavy Slovenskej republiky Slovenskou národnou radou bolo jedným z najdôležitejších aktov prijatie ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) 25. novembra 1992 Federálnym zhromaždením (Snemovňa ľudu, Snemovňa národov). Predseda poslaneckého klubu SNS Pavol Hrivík spomína, že: „Hneď po schválení zákona sa poslanecký klub SNS na môj návrh ako predsedu klubu zhromaždil pod bustou M. R. Štefánika a zaspievali sme pieseň Hej, Slováci! Bola to najväčšia rarita. Zahraniční novinári nás obklopili a snímali. Bolo to úžasné vyvrcholenie našich snáh o vznik samostatnej Slovenskej republiky na pôde Federálneho zhromaždenia.“

„Bol som presvedčený od úplného začiatku, že dosiahneme svoj cieľ, ale tie peripetie okolo toho boli naozaj veľké. Po dvoch rokoch bolo vytvorenie nezávislej SR už viac-menej realitou. Voľby júni 1992 dopadli pomerne dobre, pretože zvíťazilo HZDS. Nezvolenie Václava Havla na pôde Federálneho zhromaždenia za prezidenta bol jasný signál na vznik dvoch samostatných štátov,“ spomína jeho stranícky kolega Jozef Šedovič.

■ HROZBA ŠIBENICAMI

Poslanec HZDS Matúš Kučera sa v jednom rozhovore vyjadril o poslancovi KDH Ivanovi Šimkovi, ktorý podľa jeho slov chcel vešať všetkých tých, čo hlasovali za samostatnosť. „To je Mníchov, to je zrada, vešať vás budeme.“ Dvomi nerozhodnými poslancami Štefanom Nižňanským a Pavlom Delingom zahlasovať za ústavný zákon presvedčila skutočnosť, že bez ohľadu na výsledok hlasovania mali Česi pripravený vlastný scenár zániku česko-slovenskej federácie, pričom Slovensko by stratilo nároky nástupníckeho štátu.

Podľa poslanca FZ Štefana Paulova (SNS) bolo vypísanie referenda nemožné, pretože v bývalej ČSFR platil ústavný zákon o referende, že „republika, ktorá referendum vystúpi, automaticky sa zrieka akýchkoľvek nástupníckych nárokov.“ To bola veľmi vážna limitácia z majetkových a politických dôvodov, pretože by sme vôbec nemali žiadne politické krytie ani garantované štátne hranice.“ Vo veľmi krátkom čase sa samostatná Slovenská republika stala členom OSN, ako aj ďalších medzinárodných organizácií. Veľkou chybou vtedajšej politickej reprezentácie bol jej pasívny postoj k porušeniu ústavného zákona o zániku ČSFR, keď medzinárodne nenapadla českú stranu z ponechania si štátnych symbolov neexistujúceho štátu.

Srbsko prišlo v krátkom čase o dvoch čelných cirkevných predstaviteľov Patriarchu Irineja zdobila ľudskosť

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

V poslednom čase sa na Balkáne v spojitosti so šíriacim sa ochorením Covid-19 čoraz častejšie hovorí o Srbskej pravoslávnej cirkvi, ktorej sa nový koronavírus tiež citeľne dotkol. Srbsko sa 22. novembra rozlúčilo s najvyšším predstaviteľom Srbskej pravoslávnej cirkvi patriarchom Irinejom. Pohrebu patriarchu predchádzala v Čiernej Hore posledná rozlúčka s mitropolitom Amfilochijom, ktorý sa zaslúžil o pád Djukanovičovho režimu. Srbi tak následkom pandémie v krátkom časovom intervale troch týždňov prišli o dvoch najvýznamnejších čelných cirkevných predstaviteľov.

Srbská pravoslávna cirkev (ďalej SPC) má v srbskej kultúrnej histórii významné miesto. Tvorí nedeliteľnú súčasť kultúrno-historického dedičstva a identity národa. Počas dlhého obdobia pod barbarickou osmanskou okupáciou bola cirkev jediným inštitucionálnym nositeľom idey srbskej štátnosti. Len vďaka cirkvi táto idea pretrvala. Náboženská identifikácia zároveň dlhý čas na Balkáne predstavovala jediný identifikátor totožnosti medzi južno-slovanskými národmi hovoriacimi takmer totožným jazykom. Až neskôr, v ére národného obrodenia, sa táto náboženská identita pretavila, resp. zliala do národnej identity. Dejiny srbského pravoslavia tak plne kopírujú dejiny srbského národa, ba čo viac sú nerozlučne späté.

■ SRBSKÝ PATRIARCHÁT

Patriarcha Irinej bol v poradí štyridsiatym piatym srbským patriarchom a celkovo päťdesiatym šiestym najvyšším cirkevným predstaviteľom SPC. Prví jedenásti mali totiž len titul archiepiskopa (ekvivalent arcibiskupa), pričom ten dvanásty – sv. Joanikije II., sa v roku 1346 stal prvým srbským patriarchom. Srbský patriarchát následne s prestávkami spôsobenými Turkami existoval do polovice 15. storočia, následne bol obnovený v roku 1557

Srbi sa so smútkom rozlúčili so svojim patriarchom Jeho Svätosťou Irinejom, ktorý bol mimoriadne obľúbenou osobnosťou.

a znovu zrušený v roku 1766. Potom až do balkánskych vojen žili Srbi rozdelení v šiestich cirkevných provinciách a kanonická jednota srbskej cirkvi bola obnovená až v roku 1920. Vývojové etapy srbského pravoslavia sú obsiahnuté aj v oficiálnom znení titulatury srbských patriarchov, ktorá znie: archiepiskop pécky (podľa sídla prvých archiepiskopov a neskôr aj patriarchov v metohijskej Peći), mitropolit belehradsko-karlovacký (podľa dvoch metropolí, v Belehrade a Srijemských Karlovciach vytvorených v 17. storočí v rámci Rakúskej monarchie, ktoré

sa neskôr spojili v jednu) a patriarcha srbský.

■ IRINEJOV ODKAZ

Jeho Svätosť Irinej, občianskym menom Miroslav Gavrilović, rodák zo šumadijskej obce Vidova pri Čačku, zasadol na prestol srbských patriarchov pred desiatimi rokmi ako osemdesiatročný. Skromný, ako povedal Milorad Dodik „neobyčajne obyčajný“ mních, teológ s pedagogickou praxou, podľa vlastných slov nikdy nemal ambíciu viesť srbskú cirkev. Dokonca, ako sa dozvedáme z dokumentár-

neho filmu, ktorý vznikol ešte pred jeho smrťou, po tom, čo bol synodou SPC vybraný s dvoma ďalšími kandidátmi do „finálnej“ voľby, chcel sa vzdať. Presvedčili ho však. Stála pred ním náročná úloha byť nástupcom po výnimočnom predchodcovi patriarchovi Pavlovi. Podľa všeobecnej zhody sa zhostil neľahkého zadania veľmi úspešne. Podľa profesora Darka Tanaskovića bol patriarcha Irinej Pavlovým pokračovateľom a v každodennej praxi naplnil jeho heslo: Buďme ľuďmi!, keďže on sám bol najmä dobrým ľudomilným človekom. Ako odznelo v srbských médiách, jeho najväčšou silou bola jeho ľudskosť. V tejto súvislosti by sme mohli najväčší osobný tromf patriarchu Irineja vystihnúť parafrazou ruského príslovia, obľúbeného Alexandrom Solženicynom, podľa ktorého mierne slovo kosti láme, ale tvrdá reč len roznečuje hnev. A patriarcha Irinej bol majstrom mierneho slova. So svojím charakteristickým úsmevom na perách šíril okolo seba pokoj, ktorý sa usiloval usmeriť aj k susedom za hranice. V tejto súvislosti prof. Tanasković vyzdvihol jeho dialóg s pápežom Františkom.

Prirovnal ho k bráne, cez ktorú možno prejsť k pravému kresťanstvu. Patriarcha však zároveň nikdy nezabúdala na úlohu zachovania jednoty srbskej cirkvi a srbských krajín s dôrazom na Kosovo, ktoré mu ležalo na srdci. V tejto záležitosti často verejne vystupoval, pričom sa vyjadril proti rozdeleniu Kosova, pretože bol zástancom myšlienky, že je svätou srbskou povinnosťou zachovať celé Kosovo a Metohiju ako súčasť srbskej domoviny. Pochovali ho v krypte najväčšieho belehradského kostola – Chrámu sv. Sávy, za najvyšších cirkevných a štátnych počt.

■ VÍRUS SI NEVYBERÁ

Vzhľadom na pandémiu sa zrejme synoda SPC na voľbu nového patriarchu zide až na jar budúceho roku. Kým sa tak stane, cirkev bude administratívne viesť najstarší člen synody SPC mitropolit dabrobosanský Hrizostom. V médiách sa už objavili špekulácie o možnom nástupcovi spomedzi šiestich údajných favoritov, tieto úvahy sú však nateraz predčasné. Zaujímavejšie sú dohady, akým smerom sa bude vyvíjať SPC pod novým vedením. V tomto zmysle je reálne očakávať, že k vážnejším zmenám nedôjde. SPC nezmení svoj konzervatívny postoj vo vieroučno-svetonázorových otázkach, bude naďalej najtvrdším hlásateľom obrany srbskosti Kosova. Odvrátenou stranou tejto konzervatívnosti sa môže stať postoj ku koronavírusu, ktorý v krátkom čase môže priam bytostne ohroziť vedenie SPC. Po pohrebnej ceremónii patriarchu Irineja bol totiž hospitalizovaný vладыka kruševacký David, ktorý slúžil pohrebnú liturgiu. Vладыka David, u ktorého potvrdili covid, nemal počas obradov, podobne ako ostatní prítomní čelní predstavitelia SPC, rúško.

Pohrebnú liturgiu slúžil kruševacký vладыka David bez rúška – teraz je aj on v nemocnici s chorobou Covid-19.

FEJTÓN

Koronavirus zatlačil do úzadia vážne témy, ktoré ešte pred rokom vzrušovali celý svet. Ak nie celý, tak aspoň jeho progresívnu populárno-vedeckú časť. Veľmi vážne témy. Kim Kardashianová ukázala na pláži ovisnutý zadok a jej sestra rovnako ovisnuté prsia, sexuálne výstrelky hollywoodskeho režiséra Weinsteina, vojna v Líbyi, Sýrii, Donbase, Jemene, globálna zmena klímy. Návrat Klimatickej Grétky po prednáške v OSN do piateho ročníka základnej či osobitnej školy... Zdalo by sa, že pandémia a zmena klímy spolu nesúvisia. Presne naopak. Až je to podzrivé. Pani profesorka **Julia Pongratzová** z hamburského meteorologického inštitútu už dávnejšie prišla s prevratnou teóriou.

Virus humanista

Vpád Mongolov do Európy v trinástom storočí nás zachránil pred globálnym otepľovaním. Ako? Ich nájazdy vyvražďili okolo štyridsať miliónov ľudí. Nebyť toho, už tu máme Saharu. Klimatické zmeny teda spôsobujú ľuďa svojou existenciou. A kravy. Ak koronavírus zníži stav obyvateľstva Zeme, zachráni klímu. Dúfajme, že sa táto metóda nedostane do Európskej zelenej dohody. Čínska cesta politiky jedného dieťaťa tiež bola zjavne zachraňujúca klímu. Podľa nej za druhé dieťa rodina musela zaplatiť pokutu pár desiat tisíc eur. My sme dokázali zredukovať počet detí v rodinách svojou cestou. Pridavok na dieťa je mesačne dvadsaťpäť eur.

Pani profesorka by si s Grétkou určite porozumela. Len si mohla vybrať za teoretického záchrancu klímy namiesto Mongolov španielsku chrípku. Tá vykosila takmer sto miliónov ľudí na celom svete. S Mongolskom máme nadštandardné vzťahy. Údajne si delegácia vedcov z Ulánbátaru pride k nám osobne prevziať plán boja proti pandémii. Vypracovali ho popredné vedecké kapacity na Slovensku. Potom sa títo odborníci v tichosti vyparili. Zmizli. Asi šli rozprávať ďalší plán záchrany. Pre zmenu záchrany cestovných kancelárií. Vianočné zájazdy na Zanzibar sú už vypredané. Kto bude chcieť bez obmedzenia ísť na polnočnú omšu, nič jednoduchšie. Sadne si do lietadla a o deväť hodín je tam. Čo je to za život bez vlastného lietadla. Rokovania cestoviek s Grétkom o odkúpení ostrova Korfu na rekreovanie výlučne slovenských občanov úspešne napredujú. Majú podporu našich vládnych kruhov, prípadne v nich skrsla táto geniálna myšlienka. Nebudeme si miešať náš zaručený slovenský kultúrny koronavírus s koronavírusmi iných národností počas dovolení! Náš koronavírus je priateľský, má rád ľudí. Keď vidí pokope dvadsať tisíc ľudí bez rúšok na námestiach, stiahne chvost a nikoho nenakazí. Naši odborníci navyše odhalili jeho sklon k alkoholizmu a ateizmu. Chcel chodiť po krčmách a kostoloch a lepiť sa na hosti a veriaciach. Infektológovia mu to zatrhlí. Krčmy aj kostoly zavreli. A skutočne to pomohlo. Nikto v prázdninej reštaurácii či kostole covid nedostal. Zavrieť ešte domovy sociálnych služieb a nemocnice a je po pandémii.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Meno Juraja SOVIARA je neoddeliteľne spojené s výbojmi hudobnej skupiny Elán

Zákruty na ceste romantického rebela

Zhovárал sa Peter VALO – Foto: Peter LEGINSKÝ

Juraj SOVIAR (* 1973 Bratislava) začínal ako novinár v týždenníku Mladé rozlety, postupne pôsobil ako reportér v denníkoch Pravda, Národná obroda, týždenníku Život, Slovenská Republika a Nový deň. Do literatúry vstupoval pod krídlami básnikov Joža Urbana, Maroša Bančaja a textára Ľuboša Zemana. V roku 2002 mu vyšla kniha pod názvom Replay – komentuje Karol Polák. V roku 2009 debutoval výberom piesňových textov Odkazovač. V roku 2017 vydal výber piesňových textov Nemaľuj ženu na stenu a o rok neskôr výber textov Tiger čaká na úsvit. Nikdy sa neuzavrel do slonovinovej veže umenia. Ľuboš Zeman napísal: „Juraj Soviar si stále drží odstup od konformizmu a lacného konzumu, je stále romantickým rebelom a mienkotvorným autorom. To ho robí na jednej strane výnimočným a na druhej zrozumiteľným.“ Jeho meno je nerozlučne spojené s výbojmi skupiny Elán.

• V máji 2016 sme uverejnili s tebou rozhovor pod titulom **Žijem v období prijemného dozrievania. Čo sa odtedy v spoločnosti a v tvojej tvorbe zmenilo?**

Spoločnosť sa odtedy zmenila na nepoznanie. Často mám pocit, že tu už prakticky nezostal kameň na kameni. V osobných vzťahoch som pár ľudí nechal ísť svojou cestou. Ale vo všeobecnosti je to čisté šialenstvo. Slovensko má totiž okrem strategickej zemepisnej polohy aj ďalšie dve cenné devízy pre budúcnosť. Nekonečné zásoby pitnej a minerálnej vody. A to, čo sa v súčasnosti deje, môžeme pokojne nazvať geopolitická vojna. Je to nielen boj o ovládnutie sveta. O naše územie je z uvedených dôvodov obrovský záujem od agresorov. V mojej tvorbe práve v rokoch 2017 a 2018 pribudli dve zbierky textov a poézie: Nemaľuj ženu na stenu a Tiger čaká na úsvit. Z oboch mám veľkú radosť. V tomto období pripravujem ďalšiu knižku. Jedine tvorba, rodičia a pár skvelých priateľov ma držia pri živote a v duševnej pohode.

• V albume skupiny Elán Najvyšší čas máš okrem textu titulnej piesne Najvyšší čas aj ďalšie pesničky. Z nich vyvolal doslova zemetrasenie videoklip Bulvárne krysy.

- Videoklip k tejto pesničke skutočne vyvolal veľký rozruch. A podľa mňa je to úplne v poriadku. Ako dlhoročný novinár totiž už dvadsaťosem rokov zastávam presvedčenie a filozofiu, že médiá majú ľuďom pomáhať, majú ich chrániť, a nie ich prenasledovať a ničť im životy. To bol jediný a pravý dôvod, prečo pesnička Bulvárne krysy vznikla. Miestami mi nebolo všetko jedno, ale ustál som to. Napokon v roku 2016 sme s Elánom urobili pesničku Z tričiek zúri Che Guevara. Ako autor jej textu som tiež čelil šialenej kritike. Mnohí ho, žiaľ, pochopili ako velenie komunistických vodcov. Práve tých kritikov mi je úprimne ľúto, pretože ten text vyjadruje iba túžbu po spravodlivejšom a lepšom systéme, než v akom sme sa nie vlastnou vinou ocitli. Pesničku dokonca zakázali hrať v médiách. Aj tak si však našla cestu k poslucháčom a fanúšikom.

• Nezačínaš pociťovať prítomnosť cenzúry?

- Nielen prítomnosť cenzúry textov, článkov a komentárov. Rovnako už veľa rokov pociťujem aj cenzúru vo výbere ľudí do jednotlivých médií. Žiaľ, profesionálne skúsenosti, pokora a vlastný názor podložený životnými skúsenosťami do výbavy súčasného mladého (a nielen mladého) novinára jednoducho nepatria. Do tej cenzúry tiež patrí aj výber osobností, s ktorými môžeš, musíš a nesmieš robiť rozhovory. Ja si myslím, že lepšie to už zhrnúť ani nie je možné.

• Pomerne dlhé obdobie si pracoval v novinách, čo si myslíš o súčasnej žurnalistike?

Žurnalistika sa stala jedným z nástrojov mocenských štruktúr, hračkou v rukách nebezpečných ľudí. Nástrojom na šírenie nepravdy a strachu. Našťastie, ešte stále existuje pár plnohodnotných periodík, v ktorých si môžeme prečítať rozhovory so skutočnými osob-

Básnik Juraj SOVIAR s krstným otcom básnickej zbierky Nemaľuj ženu na stenu Jožom RÁŽOM

Juraj Soviar

ŽIJEM RÁD

Niečo mám za sebou pár celkom ťažkých kôl po toľkých súbojoch chcem iba čistý stôl
Jazyky sú moja zbraň duša je na mieste
svoje viem no tak mi viete kam vylezte
Na plné obrátky lietam som do neba
stratím sa na pár dní nič viac mi netreba
Tajomstvá večnosti kto mi ich prezradí
nečakám na listok do rajskej záhrady

Nikdy sa nezbláznim z hriechov a čistých chýb
človek bez omylov je ako smutný vtíp
Kreslený ceruzou na kúsok papiera
pokým som žijem rád spomienky netreba
Život je bláznivý ohnivý bludný kruh
dobro má na mále tak ako čistý vzduch
Robím len to čo chcem kto mi v tom zabráni
nečakám na listok do rajskej záhrady

V gýčových výkladoch smejú sa anjeli
umelé nádeje čo nám strach nadelil
Smejú sa akože očami nevinných
zatiaľ čo cezo mňa rachotia dejiny
Zdvorilé podrazy prachatých magorov
mám jeden tajný plán nie som tu náhodou
Pokým sa rozplyniem ešte im zavarím
nečakám na listok do rajskej záhrady

Po tvojich dotykoch cítim že som tu bol
pre život stačí mi láska a čistý stôl
Až sa raz rozplyniem vánkom ťa pohľadím
nečakám na listok do rajskej záhrady

nostami našej spoločnosti. Práve s ľuďmi, ktorých éra primitívov kopla do kúta. Napriek tomu som sa písania nevzdal. Publikujem stále, ale už nie v tlačných médiách.

• Na rozdiel od okolitých štátov cítime u našej súčasnej mládeži, ba i už zliberalizovaných tvojich rovesníkov, ale aj starších, nízku úroveň historického a národného povedomia. V čom vidíš príčinu? Je to v rodine, škole, politikoch, propagovaných protinárodných postojoch tzv. celebrit, tlačí, televízii alebo rozhlase?

Práve všetky tie spomínané nástroje vrátane vplyvu rodiny a blízkeho okolia robia z mladých ľudí, ale i z niektorých mojich rovesníkov bytosti, ktoré bez akéhokoľvek citu k vlasti a národu napredujú v svojich kariérach. Dejiny pre nich nič neznamenajú, pretože ich nedostanú v akciovom balíku 3 v 1 v nejakom sprostom obchodnom centre. Bez poznania dejín, bez znalosti dejinných paralel nie je možné žiť. Výchova v školách vyrába z ľudí tupú, poslušnú, lacnú a agresívnu pracovnú silu. Žiaľ, mnoho pedagógov je v tom úplne nevinne. Podľa

mňa sú tiež rovnako bezmocní a sú radi, že môžu vôbec živiť.

• To, čo je v Maďarsku, Česku, Poľsku či Rakúsku normálne a prirodzené, u nás sa považuje za odsúdeniahodný nacionalizmus.

Ak mám kladný vzťah k našim dejinám a ich osobnostiam, nie je to nacionalizmus. Opäť sa o toto nesprávne pomenovanie čistého vlastenectva postarala novodobá propaganda. Mám to šťastie osobne poznať niekoľkých historikov, ktorých výklad dejín už dnes nie je prípustný. A veľmi sa obávam toho, že o pár rokov sa aj z nášho materského jazyka stane reč otrokov. Bez bázne a hany si nechávame gumovať naše dejiny. A nacionalizmus? Práve on sa dostáva do popredia práve vtedy, keď zlyhá zdravý rozum.

• Žijeme v zvláštnej dobe, keď sa štúrovci považujú za fašistov a kráľ Svätopluk, ktorého meno je dokázateľne spojené s Nitrou, nie je kráľom starých Slovákov. Ako pociťuješ skutočnosť, že zúfalo upadá úroveň slovenčiny a dejepisu v školách, v médiách i v politike?

Gumovanie našich dejín a ich osobností vrátane tých, ktoré spomínam, je dlhodobý zámer. Významným kapitólom v našej histórii je v učebniciach venovaných pár zúfalejších riadkov. Je mi nesmierne zle z toho, že sa pekným slovenským názvom a pomenovaniam dávajú anglické výrazy. Deti už takmer vôbec nepoznajú písmo písané. A ak aj vedia čítať, čo je v podstate zážrak, nerozumejú prečítanému textu, jeho významu. Je mi z toho veľmi smutno.

• Kto má záujem na tomto odcudzení? Kde leží naša bieda?

Na jednej strane si za to môžeme sami. Ako autora piesňových textov ma doslova prešlo, keď sa išla v parlamente schvalovať povinná percentuálna kvóta na objem domácej tvorby. Veď to je nonsens. Uzakoňovať samozrejmosť. A to je iba jeden z mnohých príkladov. Folklor je už dnes u mladých na výsmech. Ak vidia niekoho v kroji, myslia si, že je z inej galaxie. Na tomto odcudzení má záujem najmä tá úzka skupina ľudí, ktorá sa už tri desaťročia usiluje zmocniť nášho územia. A používa na to všetky možné prostriedky vrátane médií.

• Nemôže byť cieľom týchto úsilí vygumovať Slovensko ako štát z mapy sveta?

Vzhľadom na aktuálne dianie u nás je to veľmi pravdepodobné.

• Čo ti dali do tvorivého vienkia rodičia? Kde sú korene tvojho vzťahu k vlasti?

Niekoľko obyčajných vecí. A síce, nech už si vyberiem akékoľvek povolanie, musím ho robiť svedomite. Bez poznania nie je možné na seba pracovať. Jazyk je nielen mojim dorozumievacím prostriedkom, ale aj nástrojom, ktorý ma živí. V našej rodine sa vždy veľa čítalo a počúvalo sa nielen ľudová pieseň, ale i moderná súčasná hudba. V tom všetkom spočíva vzťah k rodine, k predkom a k vlasti. K materskej reči. Práve všetko uvedené som od rodičov dostal do vienkia a som za ten dar dodnes veľmi vďačný.

• Kedy sa prebudil tvoj vzťah k poézii?

Môj vzťah k poézii sa prebudil na gymnáziu. Jednak to bolo vďaka štúdiu literatúry a potom veľká túžba tvoriť a písať. Všetko malo, samozrejme, svoje štádiá vývoja. Takže som si okrem prvých pokusov v tvorbe pochopiteľne veľa čítalo. No a za túžbou tvoriť hľadajme najmä prvé študentské lásky. Dievčatá, dievčatá a opäť iba dievčatá.

• Spolupracoval si s Jožom Rážom, Vašom Patejdlom, Jankom Lehotským či Paľom Drapákom a so skupinou Taktici. S kým sa ti robilo najlepšie?

Najlepšie sa mi jednoznačne spolupracovalo so skupinou Elán. Vždy som chcel pre nich písať texty. Už prakticky od základnej školy. Samozrejme, že to všetko malo svoj prirodzený vývoj. A ja som postupne ako súčasť toho skvelého tvorivého tímu, tej nádhernej partii ľudí dozrieval. Ak to zaokrúhlime, tak naša spolupráca a kamarátstvo trvá už tri desaťročia.

V reprezentácii spoločenstva badať tlaky, aby slabla kultúrna identita národa

Existencia národa je legitímny jav

Stanislav HVOZDÍK – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Prečo existujú národy? Odpoveď na túto otázku je dôležitá pre dobro európskej spolupráce. Asi preto si túto otázku položil francúzsky filozof politiky a filozof dejín P. Manent, a nachádza odpovede. Uverejnil ich v štúdiu rovnakého názvu. Štúdiu vydalo Centrum pre výskum demokracie a kultúry v Brne. Na túto otázku bežný občan odpovie, že je to prirodzené, že existujú národy. Alebo môže pripomenúť známe vymedzenie, že národ je určený jazykom, jeho históriou, kultúrou a územím, s ktorým je historický spätý. Národ je teda považovaný za legitímny jav.

Filozof P. Manent pripomína známou metaforu, že národ je každodenným plebiscitom. To znamená, konštatuje, že národ viaže jednotu na súhlas. V tomto zmysle národ môže byť prejavom jednoty. Dôvodom, prečo si P. Manent položil túto otázku, je podľa jeho názoru chybné chápanie jednoty v dôležitých reprezentáciách Európskej únie. Vychádza z paradoxov, ktoré pozoruje. Na jednej strane, píše, je tu prihlásenie ku kultúrnemu dedičstvu Európy v EÚ, ale na druhej strane pozoruje tlaky v reprezentáciách tohto európskeho spoločenstva, aby každý národ zabudol na svoju kultúru. Pravdepodobne s tým súvisia aj tlaky ministerstva kultúry na kultúrne časopisy krátko- a dlhodobými dotáciami. Tým je ohrozené vydávanie časopisov – povedzme SNN, Literárneho týždenníka a iných periódik. Práve pre chybný názor, že iba tak možno vytvoriť európsku jednotu. Potom sa národy začínajú považovať za niečo nelegitímne. To sa týka aj nás maticiárov. Viete si predstaviť Maticu slovenskú, ktorá bude pracovať na tom, aby národ zabudol na svoju kultúru?

■ MATICA AKO TERČ

P. Manent uvádza, že legitimita určitých odlišností je podmienkou slobody. Obáva sa, že chápanie demokracie v západnej Európe, ktoré je všeobecné a nevzája sa na národy, na nijaký konkrétny ľud, je len abstraktné a povedie k preddemokratickým pomermi. Aj s preddemokratickými pomermi má Matica slovenská zlé skúsenosti. Následkom týchto pomero-rov bola v roku 1872 zrušená. Za čias totality sa tiež robilo mnoho, aby bola zrušená. Nakoniec bola iba trpená. Nemôžeme dopustiť, aby sa takáto história opakovala. Paradox, že sa zdôrazňuje demokracia, ale odľučovaná od akéhokoľvek reálneho ľudu, je varovaním pre Maticu. Matica slovenská slúži práve ľudu. Komu by potom musela slúžiť, ak by sa nechala odlúčiť od slovenského ľudu? Tieto zlé skúsenosti Maticy slovenskej v jej storočnej histórii oprávňujú myšlienku, či by nebolo správne zo zákona určiť príspevok na jej činnosť, aby sa predišlo snahám manipulovať s jej poslaním.

■ JEDNOTA V MNOHOSTI

Pokiaľ ide o chápanie jednoty, už na úrovni rodinného života môžeme

pozorovať jav jednoty a pseudojednoty. Jednota sa vyznačuje vyváženým vzťahom stálosti a flexibility. Pseudojednota je prejavom snahy, aby sa všetci na seba úplne podobali, mali rovnaké názory, povahy, prejavy. Takéto úsilie o stálosť je prejavom rigidity. A zase flexibilita bez stálosti končí v improvizáciách. Vo vývoji zrelej jednoty má svoje miesto tak stálosť, ako aj potrebná flexibilita, aby boli možné potrebné zmeny. Už na elementárnej úrovni, tém ľudových piesní, môžeme nájsť

ESEJ

dôkazy, že toto napätie medzi stálosťou a flexibilitou národ videl a snažil sa ho riešiť. Zoberme si len pieseň Oravskou dolinou vodička preteká. Napríklad sloha „nepôjdem za toho, kto ma nie je hoden“. Flexibilita áno, ale s rešpektom k stálosti hodnôt.

Tento problém si môžeme všimnúť v širších súvislostiach aj v krásnej literatúre. Povedzme u J. Čigera Hronského, v románe Svet na trasovisku. Alebo vo výtvarnom umení témy rodiny, matiek, domova. Moderné slovenské umenie je flexibilné, vezmime si napríklad dielo L. Fullu, ako je vystavené galérii L. Fullu v Ružomberku. Umelec je flexibilný, má však zmysel pre stálosť hodnôt. Napríklad téma Madony.

Náboženský život, kresťanstvo, pozná možnosť jednoty v mnohosti. Nazdávam sa, že rodina ako dôležitá zložka národa tu môže výchovou učiť zrelému chápaniu jednoty. Rodina nežije vo vzduchoprázde. Má svoje prostredie, aj národné, ktoré jej pomáha udržať vedomie základného domova. P. Manent už v úvode svojej štúdie píše, že oslabovaním európskych národov sa oslabuje skúsenostný rámec, v ktorom podobnosti a rozdielnosti môžu byť vnímané a dostávajú zmysel. A nazdávam sa, že sprostredkovanie toho môže byť práve aj cez rodinu. Iba flexibilita bez stálosti sa zredukuje na improvizáciu. A takýto človek, ako uvádza V. E. Frankl, autor teórie a poznatkov o dôležitosti zmyslu života, nevie uchopiť svoj osud do vlastných rúk.

■ POMÝLENÁ JEDNOTA

Úlohou Maticy slovenskej je monitorovať spoločenský vývoj, jeho kontinuitu, aby to bol vývoj aj

civilizačný, aj kultúrny. Slovenský filozof L. Hanus rozlišuje civilizáciu a kultúru. Civilizácia sa týka finalít úžitku a účelovosti skôr vonkajšieho sveta, kultúra vnútorného života, finalít duchovnej sféry. Potom aj práca môže byť pre civilizáciu, ale má byť aj pre kultúru.

O národe a pronárodoch sa píše už v Biblii v Starom zákone. Ale aj v Novom zákone, ktorý dopĺňa Starý zákon. V rozličnostiach životných situácií zjednocujú ľudí myšlienky, osobné príklady, cnosti, ktoré sú zaznamenané ako udalosti či príbehy. Tie zjednocovali ľudí. Ale jednostranný záujem človeka iba o vonkajší svet bez patričnej práce na svojom vnútornom živote sa podieľal na tom, že vznikali zlé štruktúry, akými boli napríklad nerovnosť, sociálna nespravodlivosť, nedostatok solidarity. Práca iba ako tovar a iné nerovnosti. A tak vznikla ako opak toho idea úplnej rovnosti, bez rozdielov, ktorá ovládla od francúzskej revolúcie

historický priestor. P. Manent na toto poukazuje a vidí v tom zdroj chybného chápania jednoty. Dozorovať túto rovnakosť, popierať aj prirodzených rozdielov sa stalo „vážnou“. Každý má byť ako každý iný. Dalším zdrojom jednostranného chybného chápania jednoty P. Manent nachádza už v 17. storočí a spája ho so snahou stavať iba na ľudskej skúsenosti. Čo by nebolo zle, ak by sa ona neodpojila od vnútorného života človeka a nespojila sa iba s vonkajším svetom. Takto vznikla deformovaná „rozumnosť“. Ale zároveň sa rodí problém sociálnej spravodlivosti. Rovnosti príležitosti. Toto má presah do súčasnosti. Ale je aj historicky prítomné. Niečo ako rozum bez srdca.

■ NEHANIŤ MATICU

Nazdávam sa, že dôležitou úlohou súčasnosti je obnoviť záujem človeka o jeho vnútorný život. Prepojiť jeho legitímny záujem o vonkajší svet so záujmom o vnútorný duševný život. Bez relativizovania hodnôt. Aj takej hodnoty, akou je národ. Bez hodnôt sa môže i národ stať antinárod. So snahou ovládnuť iný národ, jeho inštitúcie, aj tie kultúrne, ba dokonca ho zničiť. Aj Slováci mali sa takto neraz stratiť zo sveta. A bola to Matica slovenská, ktorá tomu bránila. Ale ona môže čerpať zo svojej bohatšej tradície a úsilia o rozvoj slovenského národa aj proaktívne. Nemalo by sa jej v tom brániť pod nijakými zámkami.

P. Manent píše: „My už nedokážeme oceniť, čoho európsky národný štát počas svojho vývoja dosiahol. Bol to mimoriadne odvážny čin, ktorý vyžadoval duševné nasadenie nielen vedúcich predstaviteľov, ale mobilizoval duševný život všetkých obča-

nov. Išlo o to rozšíriť občiansky život v slobode. Zdôrazňuje, že musíme pochopiť kontinuitu európskych dejín. A nazdávam sa, že v tomto procese aj dejín každého národa.

Nenájde sa ľahko iný národ ako slovenský, ktorý by bol toľkokrát vystavený snahe, aby zabudol na svoje dejiny, svoju kultúru. Po roku 1989 sa na martinský Národný cintorín aj zásluhou Maticy slovenskej priviezli z cudziny uložiť do rodnej zeme mnohé v cudzine zosnulé významné osobnosti našej vedy, kultúry, umenia, ktoré museli ujsť, emigrovať. Po roku 1945 aj tí, ktorí nemali s režimom nič spoločné. Využívali aký-taký voľný priestor, ktorý sa podarilo vytvoriť, aby založili slovenskú vedu, umenie, kultúru. Museli ujsť a malo sa na nich zabudnúť. Trebárs básnik a lekár Žarnov, ale desiatky iných.

Po roku 1948 sa muselo zabudnúť na roky relatívnej demokracie a mnohí museli znova ujsť. Vo vývoji spoločnosti sa presadili sily obnovy spoločnosti a viedli k roku 1968, ktorý bol nádejou. Potom prišla „normalizácia“ a znova sa vynorili tlaky zabudnúť na tie kladné javy v spoločnosti. Aj po roku 1989 sa opäť odporúčalo zabudnúť na to, čo bolo predtým.

■ VEDA A ODBORNOSŤ

Je všeobecne známe, že politika tu nie je preto, aby zaplavila sféry nepolitického života, občianskeho, kultúrneho, náboženského, sveta rodín a ľudských snažení, ale aby vytvárala podmienky na tieto oblasti života. Aj pre Maticu slovenskú. Signálom, že ktosi chce, aby sme znova zabúdali, je tlak, aby sme niekoho zatracovali. Bez toho, aby sa mohol vyjadriť. Vylúčovanie zo spoločnosti je možná hrozba. Bolo by dobre povedať aj to, čo sa urobilo dobre.

Matica slovenská má za sebou veľa dobrej práce. Je zaujímavé, že sa v odsudkoch niektorých politikov a médií vynechávajú. Ale o to prácejšia je snaha znehodnocovať Maticu slovenskú. Potešila ma informácia, že Matica chce vydávať odborný časopis. Pod názvom Slovensko – Národné spektrum. Zaplniť tak medzeru, ktorá vznikla tak, ako ju vysvetľuje P. Manent, keď vyčíta Západu, že demokracia sa nespája s nijakým konkrétnym národom, ľudom. Potom nekulturne prežívajú ľudia. Je abstraktná, iba všeobecná. Práve takýto časopis môže túto medzeru v slovenských podmienkach vyplniť a prinášať odborné úvahy na rozličné témy aj vo vzťahu k Slovensku. Veda a odbornosť je súčasťou každej väčšej organizácie – či už výrobnéj, alebo nevýrobnej povahy. A práve preto sa nie je prečo čudovať, že aj Matica slovenská chce využívať vo svojej práci vedu a jej metódy. Prispievať tak k odpovedi aj na položenú otázku, prečo existujú národy, i zo slovenskej optiky.

GLOSA

Na začiatok z očí do očí a pravdu: nie je pravdou, že národy východnej Európy milujú diktatúru, ale pravdou je, že ja sám osobne som ako vojak počas vojenskej základnej služby (v rokoch 1961 – 1963) po prekonaní začiatkových ťažkostí v prijímači, zveličene povedané, miloval vojenský režim, keďže ma zbavoval starostí. Nemusel som myslieť, stačilo len počúvať rozkazy a – všetko bolo v poriadku. Žil som v krásnom minimyslení, v krásnej pasivite, pasivite veľmi príjemnej. Ako radový vojak som bol zodpovedný len sám za seba a nikoho iného, prípadne za techniku, výstroj a výzbroj mne zverené do dočasného užívania.

Horšie to bolo už po tom, keď na poslali (viac-menej proti mojej vlastnej vôli) do poddôstojníckej školy, aby sa po jej úspešnom dokončení stal zo mňa slobodník

a po návrate k materskému útvaru náčelník tylovej rádiovkej stanice. Vtedy som už musel čeliť dvom vojakom – vodičovi skriňového motorového nákladného vozidla a radistovi. Už som nebol zodpovedný len sám za seba, ale aj za nich. Prvý z nich, súb poverený

mužom, bol teda zodpovedný za činnosť celej roty, a veliteľ nášho pluku podplukovník J. bol zodpovedný za činnosť celého pluku, to jest za niekoľko tisíc mužov. Tento veliteľ bol povinný vycvičiť pluk na takú bojovú pripravenosť, aby bol schopný v prípade potreby plniť

toho, kto by sa na tento rozkaz mohol sťažovať a neraz sa všetko ospravedlní nevyhnutnosťou rozkazu v danej situácii (bojovej) ako jediného východiska.

Dáva logiku tvrdenie viacerých ľudí, ktorí aspoň prívŕňali k životu na rozľahlých územiach bývalého

sovateľ, dramatik a redaktor (už dávno na pravde Božej), inak veľmi férovy človek, ktorý v čase spisovateľského „chodžienja v naród“, aby spoznal tamojší život, strávil rok na Sibíri, aby potom o ňom napísal niečo pozitívne. Lenže ten k tomu ešte dodával, že tamojší ľudia sú údajne leniví, že sa im nechce riadne pracovať, a preto potrebovali nad sebou tvrdú Stalinovu ruku – pre nevyhnutnú disciplínu...

Ak je súčasná situácia na východ od hraníc Slovenska taká, že najmenej päťdesiatim percentám obyvateľov Ruskej federácie vyhovuje skôr autoritatívny režim ako demokratický, hľadajúc príčinu tohto stavu a javu nemôžem nepoukazať na stále poučnú demokraciu v prvej česko-slovenskej republike, keď sa politické strany v parlamente hašteřili do takej miery, že im na naplnenie cieľa „Blaho štátu je najvyšším zákonom“ už nezostávalo ani sil, ani chuti, ani priestoru.

Milan ZELINKA

Skutočne milujeme diktatúru?

vymalovaním izby pre tridsiatich dvoch mužov, zámerne chodil celý týždeň deň čo deň na „kaolin“ do Unanova, druhý s mojim dovolením prevážal auto z „gorodka“ k rote, namiesto brzdy, šliapol na plyn, vrazil do steny a rozbil prídavnú prevodovku, za čo som ja dostal tridsať dní basy podmienčne, so zabezpečením opravy vozidla...

Veliteľ našej spojovacej roty kapitán F. velil už tridsiatim dvom

bojové úlohy v modernej vojne.

Vojna ako mimoriadna situácia, čiže stav ohrozenia, nepripúšťa delenie veliteľskej právomoci: tá je nedeliteľná. Vojak musí najprv splniť rozkaz, až potom sa môže sťažovať na jeho prípadnú nezmyselnosť. O rozkaze sa v čase jeho vydania nediskutuje, rozkaz sa musí poslušne vykonať. Ale ak je rozkaz taký, že prinesie fyzickú záhubu jeho vykonávateľa, už nielo

Zväzu sovietskych socialistických republík, že vládnuť, spravovať štát a udržiavať poriadok na takýchto územiach je vždy oveľa ťažšie a problematickejšie ako na územiach rozlohou malých? Tvrdil to istý starý pošťový doručovateľ, čo v druhej svetovej vojne ako slovenský vojak bojoval na východnom fronte na strane Nemecka proti brániacemu sa ZSSR. Tvrdil to aj istý renomovaný básnik, spi-

Rozhanovskí páni Rozgoňovci si v 14. storočí nechali vo Vranove postaviť nové sídlo

Vranovskí gymnazisti sa učia vlastne v hrade

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

V súčasnej epidemiologickej situácii berte titulok k tejto reportáži s dvojnásobnou nadsádzkou, ale je to tak... Možno si ešte spomínate na príspevok v našich novinách z konca roka 2017 o tom, ako v areáli gymnázia vo Vranove nad Topľou georadar objavil podzemné priestory spojené s existenciou vranovského vodného hradu, respektíve s objektmi, ktoré boli postavené neskôr. Model tohto vodného hradu sa nachádza v múzeu kaštieľa v Hanušovciach nad Topľou, ktoré je súčasť Tripolityny – Krajského múzea v Prešove. Maketa vychádza z pravdepodobnej podoby hradu z roka 1672 a podľa rytiny Justa van den Nypoorta ju v mierke 1 : 1300 zhotovil v roku 2012 Erik Ľasko.

Kým si priblížime, čo stojí na miestach pôvodného vodného hradu a ako sa podarilo niektoré pamiatky priblížiť súčasníkom, vráťme sa do histórie.

■ ŠLACHTICI Z ROZHANOVIEC

Šľachtici Rozgoňovci z Rozhanoviec si pravdepodobne v prvej polovici 14. storočia nechali vo Vranove postaviť nové sídlo. V roku 1350 im kráľ Ľudovít I. udelil právo meča, podľa ktorého mohli aj bez účasti cirkevných a stoličných zástupcov súdiť zločincov a zbojníkov chytených na panstve Čičava. Jeho správnym centrom bol rovnomenný hrad (Čičava), ale ako sa o ňom píše v dokladoch z roka 1362, hradný palác bol „schátralý a sotva obývateľný“. Pravdaže, aj títo erbovní páni sa chceli vyrovnáť iným uhorským šľachticom a túžili po pohodlí a prepychu. Preto sa rozhodli vybudovať dôstojné sídlo v blízkom Vranove. Po tom, čo kráľ Matej Korvín v roku 1472 súhlasil s jeho opevnením, vranovské sídlo Rozgoňovcov sa uvádza ako „castrum“ (hrad). Jeho súčasťou boli až dva paláce – starý a nový. Počas uhorsko-poľskej vojny v rokoch 1491 – 1492 bol hrad pravdepodobne poškodený, keďže v 15. i začiatkom 16. storočia Rozgoňovci často žiadali mesto Bardejov o dodanie trámov, dosák, tehál, ale aj murárov a ďalších remeselníkov, aby urobili na hrade potrebné opravy.

■ KRVAVÁ GRÓFKA

Po smrti Štefana Rozgoňa sa panstvá Čičava a Vranov dostali do vlastníctva Andreja Bátoriho. Osmeho mája 1575 sa na hrade vo Vranove uskutočnila veľkolepá svadba grófy Alžbety Bátoriovej (neskoršej krvavej grófy) a Františka Nádašdyho, na ktorej sa podľa písomných dokladov zúčastnilo až štyritisícpäťsto svadobných hostí. Mnohí z nich boli počas svadby ubytovaní na okolitých hradoch. Svadobných hostí uvádzali päťnásti ceremóniári a družbovia a staralo sa o nich dvadsať šéfkuchárov s mnohými pomocníkmi. Aj poddaní a ľudia z okolia sa na svadbe zúčastnili. Vonku, kde sa opekali prasiatka a vlny, sa im ušiel chlieb aj víno.

V roku 1619 sa už v písomných záznamoch vo Vranove uvádza opevnený kaštieľ, ktorý bol počas povstania Gabriela Betlena opäť poškodený. Z roka 1686 je známe aj jediné zobrazenie vranovského opevneného sídla. Medirytina Justa van den Nypoorta je dodnes rozdielne interpretovaná. Podľa jedných ide o vranovský hrad s centrálnym gotickým donjonom, dvoma palácami a príslušnými budovami, obohranými hradbami s náročnými bastiónmi a obkolesený vodnou priekopou. Podľa iných je na medirytine zobrazené celé mestečko Vranov.

V dostupných písomných prameňoch sa nenachádza nijaká zmienka o zániku vranovského vodného hradu. Všeobecne prevláda názor, že hrad buď prestávali v súlade s dobovými požiadavkami a vkusom na kaštieľ, alebo na jeho základoch v priebehu storočí vznikli iné objekty. Dodnes sa nevie s určitosťou povedať, kde presne hrad stál. Pri lokalizácii miesta autori vychádzajú z článku Imricha

Archeológ Peter ŠIMČÍK a riaditeľka gymnázia Zuzana DRAGULOVÁ s obaavenými exponátmi

Pohľad do miestnosti suterénu renesančných pivníc z druhej polovice 16. storočia

Szeghyho, ktorý na Nypoortovej medirytine videl vyobrazenie celého mestečka Vranov a podľa rozmiestnenia jednotlivých budov a lokalizácie základov hradieb z roka 1978 „cez ulicu Slobody povyššie budovy vtedajšieho OV KSS“ hrad situoval do miest „medzi ulicami Slobody a Štúrovu, východne od Ulice Sovietskej armády s centrom v oblasti gymnázia“.

■ NEDÁVNÁ HISTÓRIA

Korene novodobej histórie tohto príbehu sa začali v roku 1987, keď vo Vranove nad Topľou zbúrali klasicistický kaštieľ Forgáčovcov. Hlavným dôvodom bolo zatekanie strechy, na opravu ktorej vtedajší krajský národný výbor neumožnil finančné prostriedky. A tak kaštieľ, ktorý prežil búrlivé päťdesiate roky, keď bol „súdruhom“ azda najviac trňom v oku, neprežil relatívne pokojné obdobie perestrojky. Zbúrali ho a na jeho mieste postavili gymnázium. Ale história sa tak rýchlo nevzdáva a ešte dlho sa pripomína. Pri prácach na miestnom školskom ihrisku sa do podzemia dokonca prepadlo nákladné auto...

V roku 1992 sa počas stavebných prác v areáli gymnázia, približne dva metre pod úrovňou terénu, našli podzemné priestory. Geologický prieskum vzápätí potvrdil, že podzemné priestory

Maketa vodného hradu vo Vranove

Vranovské opevnené sídlo – medirytina Justa van den Nypoorta z roka 1868

sú dvojpodlažné s obdĺžnikovým pôdorysom a zaklenuté valenými samonosnými klenbami, ktoré sú vzájomne prepojené masívnymi arkádovými oblúkmi. Priestory prvého podzemného podlažia majú rozmery desať krát deväť metrov a ich klenby dosahujú výšku aj vyše štyroch metrov. Pamiatkari podľa prieskumu konštatovali, že ide o stredovekú stavbu, objekt z prvej polovice 15. storočia. Na základe týchto skutočností Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky vyhlásilo v roku 1994 objekt za národnú kultúrnu pamiatku.

■ ČO ODHALIL VÝSKUM?

V roku 2014 sa georadarovým meraním nad spomínanými podzemnými priestormi zistila existencia základov budovy v tvare písmena T. Vonkajšie rozmery hlavného krídla budovy sú tridsaťšesť krát pätnásť metrov a hrúbka základov tohto krídla je bezmála meter a pol. Budova s totožným pôdorysom je zakreslená v katastrálnej mape Vranova z roka 1867 vedľa klasicistického kaštieľa Forgáčovcov. Prieskum vykonal inžinier Miroslav Terray. Potvrdil existenciu podzemných priestorov bývalého vodného hradu či neskoršieho areálu kaštieľa.

Na základe výsledkov prieskumu Prešovský samosprávny kraj v roku 2016 schválil tridsaťtisíc eur na výskum podzemných priestorov zaniknutého stredovekého opevneného sídla – vodného hradu.

Podľa slov riaditeľky gymnázia Zuzany Dragulovej prieskum mal určiť pôdorys pamiatky, určiť miesta na sondáž stavu a zachovania múrov, datovanie murovaných konštrukcií pivníc, odkrytie vchodu do

narodnej kultúrnej pamiatky a ďalšie historicko-architektonické danosti. Archeológovia ukončili výskum podzemných priestorov v októbri 2016. Na zaasfaltovanom školskom dvore vyhlbili osem sond. Objavili vchod do podzemných priestorov, studňu, odpadovú šachtu s nálezmi keramiky či pozostatky hradných múrov. Po odstránení sutín odkryli dva a pol metra široký vstup do hradnej pivnice, ktorá sa skladá zo štyroch väčších a z jednej menšej miestnosti spevnených klenbou z pieskovcového kameňa s tehlou. Objavili pritom aj pozostatky vetracej šachty. Pod hlavným podlažím pivnice našli aj ďalšiu miestnosť, kde sa pravdepodobne uskladňovali potraviny, ktoré vyžadovali chlad. Pred nástupom zimy všetky nálezy zdokumentovali, odhalené sondy zasypali a otvor do pivnice zaistili.

■ HONOSNÉ SKLO

Keď sme boli začiatkom roka 2017 vo vranovskom gymnázii, mohli sme sa zoznámiť s výsledkami archeologického výskumu. Mnohé z keramických úlomkov sa podarilo sceliť. Peter Šimčík, hlavný archeológ spoločnosti Triglav, uviedol, že priestory, kde pracovali, tvorili rozsiahle pivnice, v ktorých sa skladovalo víno. Pivnice boli sčasti prístupné šachtou. Podarilo sa im nájsť krásne renesančné schodisko, ktoré umožňuje v budúcnosti sprístupniť spomínané pivnice širokej verejnosti. Keď sme sa pýtali na nálezy, uviedol, že ide o kolekciu keramiky a honosného skla, ktoré pravdepodobne patrili Forgáčovcom.

„Svedčí o tom aj džbánik, kde je na jednom medailóniku vyobrazený cisár Rudolf II. Habsburský a na druhom biskup František Forgáč, ktorý sa neskôr stal arcibiskupom a kardinálom,“ spresnil. Podľa archeológa jednotlivé časti pôvodnej stavby boli prerobené na budovy, ktoré sa využívali až do 20. storočia. Medzi ne patria aj rozsiahle pivnice, ktoré sa našli pod úrovňou ihriska, kde sa skladovalo víno.

V archívoch sa dosiaľ nepodarilo zistiť, kedy pôvodný goticko-renesančný objekt zanikol a či materiál z neho bol použitý pri výstavbe barokového kaštieľa.

■ TRETIA ETAPA

Mesto Vranov nad Topľou schválilo v októbri 2017 zámer uskutočniť tretiu etapu urbanisticko-architektonickej úpravy mesta – konkrétne pamätníka SNP a „symbolickej náznakovej rekonštrukcie obrysu kostola“ v parčíku pri spomínanom pamätníku. Kostol svätého Štefana bol najstaršou pamiatkou na území mesta, preto sa rozhodli zviditeľniť jeho základy. V roku 2018 ešte osadili kríž.

Kostol má tiež zaujímavé dejiny. Postavili ho pravdepodobne v polovici 13. storočia ako stavbu s pozdĺžnou loďou, s kvadratickým presbytériom a so severnou sakristiou. Šírka lode v interieri bola 13,5 metra, šírka svätyne 6,5 metra. Chrám, ktorého sa zrejme týka zápis v súpise pápežských desiatok z rokov 1332 – 1337, bol pravdepodobne zasvätený svätému Jánovi Krstiteľovi, neskôr bolo patrocínium zmenené na svätého Štefana kráľa. V roku 1559 kostol začali využívať kalvíni a v roku 1575 sa tu vydávala neskoršia čachtická pani Alžbeta Bátoriová za Františka Nádašdyho. V júni 1773 konštatuje kanonická vizitácia, že kostol je opustený a bez strechy. Stojací objekt v opevnenom areáli zachytáva ešte aj vojenské mapovanie z rokov 1769 – 1785. Po zániku kostola bola priamo cez jeho loď vedená cesta (dnešné Námestie slobody) a neskôr i mestská zástavba.

■ PODZEMNÉ MÚZEUM

Alfonz Kobielsky, donedávna riaditeľ Mestského kultúrneho strediska, v súčasnosti prednosta Okresného úradu vo Vranove nad Topľou, bol iniciátorom georadarových výskumov bývalého vodného hradu. Ako rodák si z detských čias pamätal, že sa hrávali v jeho ruinách či v pozostatkoch toho, čo bolo v jeho pôvodných priestoroch za storočia vybudované. Dodnes je jeho snom vybudovať v priestoroch pri gymnázii, kde sa uskutočnili georadarové výskumy, múzeum. Už prvé sondy totiž potvrdili, že nálezy sú bohaté a že je čo ukázať. Aj bývalý župan nástojil, aby na základe výsledkov sond došlo k plošnému odkrytiu. O všetkom mali, a aj rozhodli pamiatkari, ktorí konštatovali, že ďalšie pokračovanie archeologických prác pôjde ruka v ruku s projektom výstavby podzemného múzea. Súčasný prednosta okresného úradu po konzultácii s poslancami Prešovského samosprávneho kraja chce najskôr dosiahnuť vizualizáciu podzemných priestorov, ktorá by priblížila možnosti jeho využitia. A po nej, už aj v pozícii prednostu, chce presvedčiť kompetentných, aby sa podzemné múzeum vodného hradu vo Vranove nad Topľou stalo konečne skutočnosťou.

„Nie je to lacná záležitosť (približne dva milióny eur), ale z európskych fondov, ktoré k nám po koronavírusu majú prísť vo zvýšenom objeme, by sme to mohli zvládnuť. Po príklady nemusíme chodiť ďaleko. Podobný projekt realizujú v poľskom meste Jaroslaw. Tohto roku si Vranov nad Topľou pripomína sedemsto päťdesiate výročie prvej písomnej zmienky. Zaslúžil by si reprezentatívne priestory, ktoré by zdôraznili jeho historický i kultúrny význam. A práve miesto, kde sa podľa výsledkov sond nachádza krásne renesančné schodisko či ďalšie priestory s arkádami, je v súčasnosti na to jediným vhodným objektom v okresnom meste. Verím, že všade nájdeme otvorené dvere a tento zámer sa nám Vranovčanom konečne podarí realizovať.“

Krása je z viditeľných i neviditeľných maličkostí, tvrdí Ivana MATUŠKOVÁ

Nadčasové myšlienky štúrovcov platia aj dnes

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: archív (Ik)

Organizátorka modelingových podujatí a fotomodelka zároveň Ivana MATUŠKOVÁ o sebe vraví, že jej poslaním je plniť sny dievčat stať sa modelkami aj napriek tomu, že možno nespĺňajú štandardné kritériá všeobecne uznanej krásy. Je usporiadateľkou súťaže Fotomodelka Európy. Zároveň má silné národné cite-
nie. Venuje sa aj psychoanalýze a rada cestuje. Kandidovala tiež v parlamentných voľbách. Na štúrovcoch odvíja ich odhodlanosť, nadčasovosť a osobitosť.

• **Ste fotomodelka aj modelka zároveň. Čo je náplňou tejto profesie a prečo ste si ju zvolili? Na ktorých súťažiach ste doteraz uspeli? Aké najväčšie úspechy ste dosiahli ako riaditeľka súťaže krásy?**

Pravdupovediac, na prácu fotomodelky ani modelky som nemala nijaké predpoklady ani sa ako modelka neprezentujem. Pred desiatimi rokmi to bola moja záľuba a vydarilo sa mi zopár zaujímavých fotení. K organizovaniu medzinárodnej súťaže Fotomodelka Európy som sa dostala náhodou v roku 2010, keď moju fotku chceli použiť ako logo súťaže v Taliansku. Súhlasila som a organizátori ma pozvali aj do poroty. Ponúkli mi zorganizovať túto súťaž na Slovensku. Pokúsila som sa o to vďaka podpore a pomoci niekoľkých priateľov, s ktorými sme usporiadali prvý ročník. Som bežec skôr na dlhšie trate, a preto som napriek rozmanitým prekážkam každý rok využila skúsenosti z predošlého roka a usilovala som sa súťaž ďalej zlepšovať. Prechádzala teda vývinom, ale stále je čo zlepšovať. Venujem sa tomu vo svojom voľnom čase s cieľom vybudovať tradíciu, zanechať niečo zmysluplné

Ivana MATUŠKOVÁ má licenciu na organizovanie súťaže Fotomodelka Európy na Slovensku.

a pekné spomienky pre účastníčky súťaže. Dávame šancu všetkým dievčatám a ženám bez ohľadu na vek, výšku alebo stav. Chcela som dopriať dievčatám splniť si aspoň na čas sen byť fotomodelkou, zakúsiť to, ako vás nalíča, oblečú a stanete sa na istý čas epicentrom objektívo-
v. Fotomodeling má blízko k herectvu. Nejde tak o krásu ako takú, ale skôr o vyjadrenie niečoho. Môže to byť nálada, emócia, postoj, prezentácia nejakého produktu. Pokiaľ ide o samotnú súťaž, pre mňa je úspechom každé jej skvalitnenie, každý krok vpred alebo pozitívna zmena,

aj keď navonok to nemusí byť až také badateľné, lebo nejde zväčša o merateľnú veličinu. Dôležitý je dobrý pocit z dobre vykonanej práce a zároveň je to pre mňa aj najväčšia odmena. Som vďačná za to, že som spoznala ľudí a spoločnosti, s ktorými mám dlhoročné vzťahy, vďaka ktorým to má zmysel a spoločnými kontaktmi a rozhovormi všetko zlepšujeme. Väčšinou sa nám to darí.

• **Aký je váš vzťah k slovenskej národnej kultúre, špeciálne k spisovateľom a umelcom štúrov-
skej generácie?**

Od krásy sústredenej na modeling a súťaže krásy by ste sotva čakali uvažovanie o dejinách a hľbaní v psychike – Ivana MATUŠKOVÁ túto vžitú predstavu vyvracia.

Slovenskú národnú kultúru vnímam ako náš poklad alebo dar našich predkov, ktorý by sme si mali vážiť, chrániť a neustále pestovať. Vzťah k štúrovcom mám tiež pozitívny, takýchto generačných skupín by mohlo byť aj viac. Páči sa mi ich odhodlanosť, boj za spoločnú vec pri udržaní osobitého štýlu každého z nich. Nadčasové texty ich diel sa dajú použiť aj v iných súčasných zápasoch za dobrú vec.

• **Akým aktivitám sa venujete popri modelingu?**

Páči sa mi predstava úplného súladu telesnej a duševnej krásy a som za to, že aj každý aspekt života treba rozvíjať rovnomerne, aby to celkovo ladilo a dávalo zmysel. Všetko je vzájomne prepojené. Zanedbanie niečoho narúša celkový dojem. Pravidelne športujem, najmä behavam a posilňujem. Je to už vlastne dvadsiaty rok, čo dennodenne cvičím. Prospieva to psychike, dostáva ma to do stavu akejsi meditácie a v tomto rozpo-

ložení dostávam aj najkreatívnejšie nápady. K mojim vášňam patrí cestovanie. Nie je to len o poznávaní cudzích krajín – tých som ani veľa nenavštívila, ale skôr je to o zmene. Teším sa z pobytov v prírode a najbezpečnejšie sa cítim v tej našej slovenskej, s ktorou dokážem najlepšie „splynúť“. Momentálne študujem psychoanalýzu, som v päťročnej výcvikovej skupine. Nadväzujem tak na moje vzdelanie, pretože som kedysi dávno vyštudovala liečebnú pedagogiku a chcela by som sa jej venovať intenzívnejšie. V rámci tohto výcviku aj študujem, a dosť mi to dáva.

• **Čo pre vás znamená ženská krása, aký je ideál ženskej krásy?**

Vždy ma iritovali obmedzenia a požiadavky na výberoch v agentúrach. Na jednej strane viem, že pre návrhárov najjednoduchšie je mať všetky modelky vysoké a chudé, na strane druhej si myslím, že v tomto by sa už tiež mohli posunúť podmienky ďalej a vyjsť v ústrety potenciálnym zákazníčkam, čiže normálnym ľuďom. Krása je podľa mňa súhrn mnohých viditeľných i neviditeľných maličkostí, meraním ktorých nedospejeme k spravodlivému hodnoteniu krásy. Krása je nemerateľná. Buď vás niečo zaujme, alebo nie. Niekedy sa ani nedá vysvetliť, prečo je niečo krásne. Podobne je to aj s láskou.

• **Na záver váš odkaz čitateľom Slovenských národných novin...**

Želám všetkým čitateľom, aby ich k činom poháňali tie správne veci a neprestávali vnímať svet cez skutočnú krásu.

Matica slovenská vydala očakávanú knihu Ľuboša JURÍKA Slovan do toho!

Prichádza hviezdny čas Tehelného poľa

KNIHA TÝŽDŇA

Nášmu futbalu sa v poslednom čase nedarí ani na klubovej, ani na reprezentačnej úrovni. Časom sa to určite bude postupne meniť, po dlhej tme opäť vyjde slnko. Slovenský futbal sa vráti na dôstojné miesto, aké mu patrí. Kniha SLOVAN DO TOHO! je pripomenutím veľkých úspechov slovenského, bratislavského futbalu. Prináša aj trochu optimizmu v časoch, keď sa boríme s pandemiou.

Dlhoočakávaná kniha známeho spisovateľa Ľuboša Juríka SLOVAN DO TOHO! práve vyšla vo vydavateľstve Matice slovenskej. Je to reprezentatívna a obsiahla publikácia, ktorá vám prinesie (možno aj pod vianočný stromček) autentické rozhovory s hráčmi, trénermi, funkcionármi, so športovými novinármi, s fanúšikmi, osobnosťami kultúry, ktoré fandili futbalovému Slovanu. Dočítate sa o názoroch a skúsenostiach trebárs J. Vengloša, A. Urbana, J. Adamca, D. Galisa, A. Vencela, P. Molnára, J. Medviada, J. Švehlíka, J. Pivarníka, I. Hrdličku, L. Zlochu, bratov Čapkovičovcov, M. Masného, R. Vitteka, M. Zemana, D. Tittela, Sz. Németha, M. Slovák... a ďalších. Nechýbajú postrehy a názory športových novinárov J. Kšiňana, M. Kriška, ale aj hercov M. Kráľovičovej, M. Lasicu, S. Štepku, J. Sarvaša... V knihe sú tiež profily legend tohto slávneho slovenského klubu – P. Šorala, L. Kubalu, F. Daučíka, L. Štastného, J. Popluhára, P. Dubovského, E. Pažického, K. Jokla, V. Schrojfa, T. Reimanna, M. Vičana, V. Tegelhoffa a ďalších. Publikácia obsahuje aj krátke dejiny svetového futbalu a dejiny ŠK Slovan Bratislava od roka 1919, keď klub vznikol. V limitovanej edícii sa bude kniha predávať aj s podpismi desiatich hráčov Slovana.

Čitateľa a fanúšikovia, ktorí si knihu objednali, ju v najbližších dňoch dostanú poštou. Kto ešte má záujem si knihu do Vianoc objednať s výraznou zľavou (30 eur, inak bude v knihkupectvách stáť 46.90 eura), môže sa obrátiť na projektového manažéra knihy P. Kučeru (mobil 0905 444 879) alebo, taktiež so zľavou, priamo u vydavateľa, cez link <https://www.vydavatel.sk/kniha/slovan-do-toho>.

(se)

MEDAILÓN

Šiesteho decembra oslávi životné jubileum popredný slovenský literát Daniel HEVIER, ktorý sa narodil v roku 1955 v Bratislave, ale detskvo prežil v Prievidzi, kde absolvoval aj gymnázium. V štúdiu pokračoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v odboroch estetika a jazyk slovenský.

Vydal viac kníh, ako má rokov v občianskom preukaze

Počas vysokoškolského štúdia sa zamestnal ako redaktor literárnej redakcie v Slovenskom rozhlase. Po absolvovaní vojenčiny bol niekoľko rokov na voľnej nohe ako profesionálny spisovateľ. Krátky čas pôsobil vo vydavateľstve Mladé letá, po roku 1989 ako šéfredaktor. Od roka 1991 vedie vlastné vydavateľstvo HEVI, v ktorom vydal do dnešného dňa vyše sto titulov. Spoluzakladal aj vydavateľstvo Buvik, zamerané na vydávanie kníh pre najmenšie deti. Okrem toho sa venuje výtvarnému umeniu, interpretácii vlastných piesní, autorskému divadlu a je aj priekopníkom tvorivého písania na Slovensku.

Ako básnik debutoval v roku 1974 zbierkou poézie Motýli kolotoč. Odtedy vydal do stovky kníh, poéziu, prózu, eseje, básne pre deti, rozprávky, preklady, autorské antológie pre dospelých i deti... Viaceré jeho knihy boli preložené do cudzích jazykov. Do poézie vniesol duch ľahkosti a hravosti, hýrivú metaforiku a vtíp, vyniká zmyslom pre slovné hry, ktoré sú často funkčným prvkom stavby jeho básní a rozprávok. Píše aj texty piesní (napríklad pre skupinu Team), divadelné a rozhlasové hry, libretá muzikálov, filmové a televízne scenáre, scenáre pre multimediálne projekty, spolupracuje s rozhlasom, televíziou, prekladá z angličtiny. Mal svoje rozhlasové relácie a autorské stránky v novinách. S manželkou Maruškou, tromi deťmi a so psíkom Konorom býva v Petržalke. Príležitostne učí na rôznych typoch škôl a vedie kurzy tvorivého písania a vnútornej kreativity.

Ľudovít KUSAL

HUMORESKA

Keby ešte žil a tvoril rumunsko-francúzsky dramatik a básnik Eugène Ionesco, so smútkom by zistil, že skutočnosť u nás začína prekonávať jeho absurdné drámy. Dadaizmus oživa v našich uliciach, v parlamente, na sociálnych sieťach. V Jarryho divadelnej hre Kráľ Ubu sa nachádzajú nečakané paralely s dneškom. Zatiaľ bez posledného dejstva. Na oficiálnej oslave a kladení vencov na najvyššej úrovni chýba ľud. Na neoficiálnu a nepovolenú demonštráciu príde dvadsaťtisíc ľudí. Podľa médií ľudom nenávidený politik sa bez ochranky prechádza v tomto dave. Podľa médií ľudom obľúbení politici sú údajne napádaní davom

alebo pre istotu sa vôbec v dave nezjavia. Herecká a spevácka suita, takzvaný hlas ľudu z predvolebných „všeludových“ protestov, je zalezená a z tepla domova žobre o ministerskú

parlamente. Vyjadrenia politikov na sociálnych sieťach a v politických debatách o občanoch a stranických odporcoch nemajú s elementárnou slušnosťou nič spoločné. Následné

nespočetné množstvo videí. Tak ako z predchádzajúcich demonštrácií povolených či nepovolených. Ich interpretácia rôznymi stranami pripomína ďalší starý vtíp. Man-

strelci dostanú odmeny a pochvaly, na to máme vybudovaný úradný a politický aparát. Nech koná. Ale víťazom sa stáva, ako to zvyčajne býva, niekto úplne iný. Skupinka policajtov na videu nakrútenom úplne na druhej strane mimo epicentra diania. Dav priláčil k zábránam pána, ktorý, zrejme mierne pod vplyvom alkoholu, prepadol na druhú stranu k policajtom. Títo policajti pánovi pomohli na nohy, jeden z nich rozobral zábrany. Pokojne ho vyprevadili späť k demonštrantom, pokojne konverzovali s prítomnými. Bez hystérie, bez stresu, len tak obyčajne ako slušní ľudia. Pomáhať a chrániť. Nasledoval potlesk. Ako sa hovorí na východe – i tak še da, i tak še da.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Staré vtipy ožívajú v nových podmienkach

podporu. Zrejme sa im demonštranti ani tretí sektor neposkladali na honore. Ani v eurách, ani v dolároch. Aby reportéri vytvorili zdanie bojovej situácie pri rozhovore, umelo zadymujú priestor. Maska Zorra pomstiteľ sa stala súčasťou slovenského ľudového kroja. Človeka bez masky nepustia do banky. Slovník a správanie á la krčma štvrtej cenovej skupiny sú už dlho uhnieszené v našom

výhovorky politikov evokujú starý vtíp o opilcovi, ktorý príde do krčmy a prehlási: „Všetci, čo sedíte vľavo, ste luza a opice, čo sedíte vpravo, ste extrémisti a psychopati. Na to sa zdvihne pani a protestuje, no dovoľte, ja nie som opica. Opilec sa na ňu pozrie a hovorí: Tak si presadnite na druhú stranu...“

Z „osláv“ Dňa boja za slobodu a demokraciu v našich mestách je

žela pristihne manželka in flagranti a on sa bráni otázkou: „Čomu veríš, mne alebo vlastným očiam?“ Ani inšpekcia ministerstva vnútra, ani prokuratúra či sudcovia nebudú mať posledné slovo. Tak či tak, každá strana si ponechá svoj názor. Konšpiračné výklady videného ako bonus. Na posúdenie, či polícia zvládla stresové situácie s rozvahou, či obsluha vodného dela a

Zdeno HORECKÝ prichádza k Rozsutcu do zázrivského chatára ako dvorný maliar

Obrazy z trinástich osád v jedenástich dolinách

Emil SEMANCO – Foto: František MUCHA

Zbližili sme sa, keď v Zázrivkej koncom roka 1994 vyťali nádherný stovdvašesťročný smrek, ktorý potom putoval do Vatikánu ako dar Slovenska. S viačerným stromom, ktorý zažiaril na najslávnejšom námestí sveta, išli sme aj my. On ako zázrivský „dvorný maliar“ so zvláštnym poslaním, lebo mal pápežovi Jánovi Pavlovi II. osobne odovzdať aj dar Zázrivčanov – akvarel Ukrižovanca, ktorý namaľoval v doline, kde niekoľko generácií Drengubjakovcov vrostalo do letokruhov smreka, čo sa týčil k nebu osamelo pri ich chalupe. A ja som sa zviezol popri ňom... Odvtedy sme takmer v dennom duchovnom spojení. Stali sme sa kolegami v Umeleckej besede slovenskej – on v nej bol dlhé roky kmeňom, teraz už deväťdesiatročným kmeťom – a ja jeho nástupcom v starostovskom poslaní viesť a riadiť tento najstarší umelecký spolok slovenských výtvarných umelcov.

„Keď sme doviezli onen slávny smrek, ktorý je na viacerých mojich plátnach – a nakreslil som ho aj na Námestí sv. Petra – Ján Pavol II. mi po odovzdaní obrazu v krátkom rozhovore povedal, že na ňom spoznáva Rozsutec. V chate pod ním ešte v čase disentu tri razy spal... A ešte dodal, že aj on má k tomuto kraju vrúcny vzťah, lebo jeho matka sa narodila neďaleko Zázrivky v Krušetnici...“ skicoval majster spomienku na nezabudnuteľnú oravskú audienciu vo večnom meste, ktorá sa nám zapísala do životov a spojila nás priateľstvom ako jeho pevným putom k trinástim zázrivským osadám v jedenástich dolinách. Pri vstupe do každej kríži...

„V horách človek v sebe cíti silu večnosti, mohutnosť prírody, tu si uvedomuje, aký je v skutočnosti malý, aj keď nechcem povedať že bezvýznamný. Stretnutie s pápežom aj pre mňa znamenalo istú meditáciu nad zmyslom života, nebom i peklom v ňom,“ uvádzal Zdeno Horecký vyznanie na pevnú linku svojho životného príbehu.

Peška si v ňom užil pozhnanie. Odsúdili ho na päť rokov za mreže, lebo vraj sa vytvoreným dielom posmieval totalitnej vrchnosti, a potom sa takmer dve desaťročia súdil so svojimi sudcami, až kým v lete 1989 neprišlo rozhrázenie – úplná občianska rehabilitácia...

Umelecký očistec vložil do zázrivskej prírody a kríží v nej. Na obrazoch, ktoré namaľoval v tých „odsúdeniahodných“ rokoch, narátal som jedenást' Ukrižovaných – ako je dolín pod Veľkým Rozsutcom – na Havranej, Zázrivskej, na Plešivej, Ráztočkách, Grúňoch, na Sihle, Bielej, Kozínskej, Petrovej, Demkovskej... Dvanásť kríží bol na obraze pre pápeža. Trinásť bol jeho vlastný, keď si nemohol ani len škrtnúť. Ten mu vložili na plecica normalizátor na dve desaťročia. A štrnásť? Keď pred jedenástimi rokmi prišiel o nohu...

Keď nedávno anjeličkoviaria vyžateli alebo Rudovi Krivošovi, novinári sa predhňali oznámiť v titulkoch, že umrel posledný galandovec. Nie je to celkom tak. Pokiaľ by boli dôslední a nechceli byť len „šokujúco-bulvárni“, prišli by na to, že spomedzi tých maliarov, čo boli na „manifestačnej“ prvej výstave Galandovcov v roku 1957 vo výstavnej sále Krajskej správy lesov v Žiline, žijú ešte najmenej dvaja – Ever Púček a Zdeno Horecký. Pravda, každý z nich sa formoval inakšie. Barčík, Čutek, Kompánek, Lалуha, Paštéka, Štubňa, Tóth aj Rudavský si maľovali i hľadli svoje. Každý z nich a po svojom sa dostávali do povedomia milovníkov umenia a do nemilosti vrchnosti. Ako to bolo so Zdenkom Horeckým a Zázrivou, vie každý, kto sa čo i len obtrle o čerstvú maľbu známejšieho slovenského výtvarníka. Galandovec zamilovaný do Malej Fatry. Jej najvernejší milenc. Oblápa si ju vyše šesť desaťročí zo všetkých strán, kochá sa v jej bohatých prírodných krásach a teší sa z nich, akoby sa mu každým ránom na Grúňoch s východom slnka protekčne otvárali všetky poklady vatikánskych múzeí...

Pečko, alebo, raj. Keď som už nahryzol ten žilinský pitaval a Horeckého basmanskú históriu, načim ju dopovedať. Dedičný hriech – Adama a Evu – nechám tentoraz v starozá-

konnom archíve. Pokiaľ ide o Zdena Horeckého a o jeho zakázané jablko, strom poznania a napokon vyhnanie z Raj/c/a, viac by bolo treba spomínať zákony nové, ktoré tu platili nie tak dávno. V ešte neskartovaných bezpečáckych registroch, kde sa hromadili všelijaké podrazy a ukládali kadejaké udania, by sme možno našli aj meno „hada“, ktorý to všetko spôsobil...

Nikdy netajil a nezatlkal, ba vždy to rád a bez okolov prizná, že jeho raj – zem zasľúbená – je uzáver Rajeckej doliny, mestečko v nej nazvané Bytčica, dnes už skoro pohltené Žilinou. Tu pred deväťdesiatimi rokmi prišiel na svet a v roku 1955 dvoma diplomovými plátnami od Porúčky vstrelal zo sférickej blahodarnosti rodiska toľko inšpirácie a prejavil toľko presvedčivých daností, že mu ako jednému z prvých absolventov krajinárskej špeciálky na Vysokkej škole výtvarných umení v Bratislave udelili vtedajší jej profesori – dnes slovenskí výtvarní klasici – popri absolutóriu aj Hlavnú cenu, čo bolo pre premianta veľké plus, veď mohol ešte ďalší rok zadarmo užívať všetky školské výhody.

Aby ste pochopili, Zdeno nikdy nepojedol veľa makových koláčov. Najmä nie v detstve. Otec mu umrel, keď ešte nemal štrnásť... Lenže on bol lačný za kumštom – za maľovaním, za obrázkami voňajúcimi ľanovým olejom. Keď v štyridsiatom štvrtom prišiel na žilinské gymnázium ako mladý profesor kreslenia Fero Král, túto chlapcovu túžbu pobádal a podporil ju – rovnako u Paštéku, Kompánku, Čuteka... Umožnil ich talentu, aby dostal krídla fantázie a tvorivosti.

V roku 1949 sa presťahovali výtvarníci, čo zliezli z kadejakých vrškov a osád k Dunaju, z Techniky do novej vysokej školy. Onedlho prišli medzi týchto akademikov do Čemickej prípravky k asistentovi Matejkovi aj viacerí nádejní absolventi žilinských výtvarných kurzov Fera Kráľa. V Mudrochovej figurálnej špeciálke bolo Zdenovi Horeckému akosi príužko – ako chlapcoví navyknutému na voľný kroj v bálomom smokingu z požíčovne. Preto už v treťom ročníku veselšie krepčil v Hoffstädterovom oddelení krajinoľbu. Nemohol však tušiť, aká smutná zvesť zastihne krajinárov na plenéri v Demänovej o pár rokov neskôr, keď ich profesor povezie dodávkou obraz Veľká liptovská krajina – ktorý vtedy namaľoval v Paučinej Lehote a teraz je v národnej galérii – zráznou serpentínovou cestou a znenazdajky mu vbehnú pod kolesá auta dvaja šarvanci...

„Po Hoffstädterovej tragickej autonehode nás prevzal a k diplomovkám doviedol profesor Dezider Millý,“ zatváral Zdeno Horecký školské dosky o spomienkami týmto nečakaným parté.

Je báječný kresliar. Nemusel som ho tej pamätnej zimy v roku 1994 vidieť v akcii na vatikánskom Námestí sv. Petra, s akou bravúrou do skicára zachytával rímske architektonické skvosty, klasickú prínosť renesančnej perspektívy, barokovú konkávnu a konvexnú veľkoleposť okolitých palácov a Berniniho kolónády, majestátnosť sôch, a uprostred tej veľkoleposti zázrivský smrek – mohutný, jednoduchý, srdečný slovenský vínš kresťanskému svetu –, aby som spoznal, akú presnú a pravdivú

Majster HORECKÝ počas prihovoru na tohtoročnej výstave UBS Maľované krajiny v Terchovej galérii umenia

má linku, pevnú ruku a skúsené oko. Vedel som to už dávnejšie z letných dotykov s jeho skvelými akvarelnými na výstave Moje Slovensko v Trenčianskych Tepliciach, z vnímania jeho charakteristických malieb na spolkových výstavách Umeleckej besedy slovenskej, ktorej som sa v tom roku stal aj ja členom. Presvedčil som sa o tom a ubezpečil aj počas viacerých návštev v jeho ateliéri na bratislavskej Krížnej ulici.

Práve v takých vzácnych chvíľach bez novinárskeho magnetofónu, keď sa vety prestávajú štýlizovať, aby veľmi nebili a neráňali, keď sa neskladajú dovedna s vedomím, že sú určené čitateľovi, keď obrazy zo stien, návrhy a makety monumentálnych realizácií preniknú dovnútra návštevníkom k chlebovým podstatám, zadržú sa citlivo pod kožu, odrazia sa ako ozvena do Súľovských skál, zazvучia ako spežovce ovečiek Pod Borišovom a hladko, úprimne vyskakujú k zraku a sluchu ako stružiny spod ostrého obrojučného noža na šindle zázrivských chalúp, na kríž pred dedinu i za ňu – vtedy aj tvrdým chlapom zvlhnú oči, zahrajú slaným leskom, len čo sa im sprítomní ich vlastný kríž. A po dvoch kalíškoch horcového sa dajaká slza aj strmo zveje po líci zarastenom týždeň neholeným strniskom...

Len čo sa Horeckému podarilo tak presvedčivo zachytiť na promočných klauzulách ráno i súmrak v Rajeckej doline, vyštartovať za múzami s hlavnou školskou prémiou a so štípidom Poverenictva poľnohospodárstva, nevrhol sa na módu, na trendy, predstieranie, nezatúžil po úľavnom ľahčíkárčení a neplodných debatách v šenkoch, pohodlnom prestieraní s bábovkou a babami...

Zdeno Horecký po skončení školy nechcel zostať v Bratislave, aj keď mu ponúkali lákavé miesto. Ťahal ho domov. Sadol na prvý vlak, aby si objal mamu a zvitál sa s bratom Jarmírom, Toho ste azda poznali ako vynikajúceho kardiochirurga, vedca svetového rangu, ktorý bol už v prvom slovenskom lekárskom tíme, čo u nás transplantoval srdce.

Zdenovi srdce vpravilo, že treba najprv vrátiť z požičaného – ako v rozprávke o troch grošoch... A najťažšie sa vracia čas, keď nie sme s najbližšími!

„Naši profesori nás neučili nijakým teatrálnym gestám, ale poctivému remeslu. Vážili si predhodcov – Benku, Bazovského, Fullu; nikdy som nepočul o nich zle hovoriť, neohovárali, nezavideli. Taktó nám zaštepili etiku a úctu. Autoritu nemuseli pripomínať, prijímali sme ju ako samozrejmosť z ich diela, zo vzťahu k práci a životných postojev.“

A tak aj Zdeno Horecký popri štetoch nezabudol ani na rúčku od lopaty a krompáča.

„Mal som pol roka stravu!“ polo-vážne zhŕňa brigádnické pobyty na mládežníckych stavbách železničných tratí a vážskej kaskády. Bol tak trochu ich umeleckým dokumentaristom; aj poslom z civilizácie na niekoľkomesačných vandrovkách po kopcoch a salašoch roztrúsených na Čiernom kameni, Kráľovej studni a napokon aj v Zázrivke, kde mu inakšie nepovedia, len: náš maliar – lebo je tam čestným občanom i v Terchovej aj s papiermi.

„Prišiel som do Jánošíkovho rodiska, že tu budem robiť aj člena Horskej služby, ale nebolo to ono. Nech mi Terchovčania nezazlievajú, ale mentalita aj ich spôsob života boli iné, ako potrebujem. Azda aj preto, že Terchová bola ľahko dostupná autobusom zo Žiliny, že tam bol turistický ruch... Vzal som sa sponad terchovskej Šípky a prešiel jedného dňa k najvyššie položenému zázrivskému obrojučnému nožu na šindle zázrivských chalúp, na kríž pred dedinu i za ňu – vtedy aj tvrdým chlapom zvlhnu oči, zahrajú slaným leskom, len čo sa im sprítomní ich vlastný kríž. A po dvoch kalíškoch horcového sa dajaká slza aj strmo zveje po líci zarastenom týždeň neholeným strniskom...“

Takto Zázrivá prijala mnohých prichádzich. Ak však sklamete, ak sa dobre nezachováte, je zle...

„Suseda na Grúňoch Tereza Bariččíková raz povedala: „Cho-vám vtáčata, doneste mi semiačko.“ Aj som sa pozrel, aké sú to opearence, či strnádky, stehlíky, čečetavé sýkorky, zelianky, strakoše, penice... A doniesol som im zob. Ona v tej zime a snehu nemohla do doliny a vtáčiky boli jej jediní spoločníci. Keby nemali čo jesť, pohynú. Alebo mi sused len tak medzi rečou oznámi: „V sobotu by som chcel ísť predať ciciaky do Terchovej.“ Môžete pomoc odmietnuť?! Povedali by potom: „To ten z preča...“ V Zázrivke ak nie ste domajší – ste z preča... Môžete však byť aj z Tramtárie, len nech ste človek!“

Učil na žilinskej ľudovej umeleckej škole. Pamätajúc na svojich učiteľov pripravil na vysokoškolské štúdium štvrt' stovky absolventov. Okrem dvoch, všetci sa uchytili – Dušan Káľay, Pavol Choma, Robert Brun, Jaro Kuba, Zita Bariččíková, Edo Šutek, Soňa Herényiová...

Deväťdesiat jeho monumentálok v architektúre v rôznych technikách a materiáloch vzbudzuje rešpekt. Na dekoratívne steny v žilinskom Váhostave alebo na plavárni v Púchove spotreboval po dva vagóny tabuľového skla. Tiež je pravda, že mu dva vagóny skla jednoducho vzali stavbári

Jubilujúci akademický maliar Zdeno HORECKÝ

z Pozemných stavieb, keď im kdesi chýbalo...

Vyskúšal všetko, od jednoduchej páleného črepu, terakoty až po glazúry zlatom. Obrazy nezráta.

Aj veľa zakúsil!

•••

Usadil sa a tvoril v Žiline. Mal ako galandovec reputáciu umelca, ktorý si neosvojil prázdne, vyvetrané a sprofanované symboly z čias budovania komunizmu – ani sa im nepoddal. A práve tí, čo na ne spotrebovali tony bronzu a pozlátko, vyhnali ho z raja jeho bytostných inšpiračných prameňov – na pranier komunistickej ideologickej inkvizície – a napokon ho dostali aj za mreže a z rodného mesta.

Nebudem celú záležitosť po toľkých rokoch rozmazávať. To, čo sa v roku 1974 v normalizačnej precitlivenosti interpretovalo ako výsmech funkcionárov komunistickej strany, to bol podľa umelca strom poznania alebo symbolika kvetu z tvarovaného betónu. Autor do realizácie v budúcom športovom areáli vložil stotisíc vlastných korún z predpokladaných tristo-päťdesiatštic celkových rozpočtových nákladov. Z ideologickeho oddelenia OV KSS v Žiline prišiel zákaz pokračovať v práci. A vzápätí už bol živel, príživník, defraudant a napokon aj zločinec. Závery kontrolórov z Výboru ľudovej kontroly a vykonštruované obvinenie ho posadili v zhode s vôľou žilinských papalášov na lavicu obžalovaných. Ortieľ – štyri roky nepodmienečne.

•••

Lenže to by ste museli Zdena Horeckého poznať. Súdil sa takmer dvadsať rokov. Najprv mu trest znížili o dva roky, potom mu vymerali štyri roky podmienečne, neskôr už od neho požadovali „iba“ päťtisíc korún pokuty; v roku 1984 ho zavreli do basy na osemnásť dní; v júni 1987 krajský súd v Banskej Bystrici rozhodol, že predošlé konanie súdov bolo protiprávne a ich rozhodnutia zrušil. Potom po roku on zažaloval svojich sudcov a žiadal náhradu škody. V lete v roku 1989 dosiahol aj to, že najvyššia súdna inšancia uznala jeho nároky, ale vzápätí už prišiel November a veľké padanie hviezd...

„V osemdesiatom štvrtom som dal Žiline zbonom a usadil sa v Bratislave,“ dokončuje úvahu o vyhnaní z Rajca. „V galérii mi nekúpili ani kresbu, a keď som si zohnal dajakú robotu, nedovolili mi ju realizovať. Ale, aspoň som mal bližšie na odvolacie súdy,“ uzatváral justičnú anabázu s príznačným humorom. Nebyť niekoľkých ľudí, čo mu v tých smutných časoch pomohli, bola by tá jeho súkromná Golgota ešte mučivejšia, než bola.

•••

Odvtedy mi Zdeno Horecký dal možnosť tešiť sa zo stoviek jeho nových obrazov, písať o desiatkach autorských výstav. Aj o zázrivskej zaľúbenosti. Napísal som o nej do knižky Najkrajší kút.

„Krajina ako výšivka starých materí,“ roztváral mi obdivne nedávno znova na bratislavskej Krížnej svoju zázrivskú kroniku, do ktorej už šesťdesiat rokov komponuje obdivnú ságu o Rozsutcoch a ľudoch, ktorí našli domov v Malej Fatre. Tak – ako on.

Košickí matičiari aj v zlej epidemiologickej situácii nezabúdajú na hrdinov

Spomienka na tragickú smrť Ľudovíta Kukorelliho

Text a foto: Michal MATEČKA, riaditeľ Domu Matice slovenskej Košice

Epidemiologická situácia na Slovensku sa nemení, organizovať podujatia s väčším počtom ľudí je stále zakázané. Dom Matice slovenskej v Košiciach sa preto rozhodol aspoň symbolickým pietnym aktom položením venca pripomenúť si sedemdesiate šieste výročie úmrtia generálmajora in memoriam Ľudovíta Kukorelliho pri jeho pamätníku, ktorý sa nachádza v Mestskom parku medzi vlakovou stanicou a Starým Mestom. Bronzovú bustu odliali podľa návrhu akademického sochára Arpáda Račka, odhalili ju v roku 1958 a celý pamätník obnovili v roku 1976.

Ľudovít Kukorelli sa narodil 8. októbra 1914 v Krásnej Hôrke, dnes časť mesta Trstená. Maturoval na reálnom gymnáziu v Košiciach. Do dejín a povstaleckého odboja sa zapísal ako náčelník štábu a krátkodobý veliteľ partizánskeho oddielu Čapajev, ktorý viedol ťažké boje s jednotkami 357. pechotnej divízie Wehrmachtu. Pod veľkým tlakom nemeckých jednotiek sa čapajevci v polovici novembra rozhodli prebiť k 4. ukrajinskému frontu. Dvadsaťštvrtého novembra 1944 podnikli prekvapujúci útok na nemecké postavenia medzi obcami

Habura a Borov, ktorým sa pokúsili prebiť k sovietskym jednotkám. Počas boja, ktorý priniesol značné straty na oboch stranách, Ľudovít Kukorelli za neznámych okolností zahynul. Pochovali ho v obci Habura. Po pol roku od pohrebu telo Kukorelliho exhumovali a poslali na pitvu do Košíc. Pitvou sa zistilo, že ho usmrtila guľka kalibru 6,35 mm. Zbrane tohto kalibru neboli súčasťou vybavenia ani jednej z bojujúcich strán. Jeho smrť preto dodnes zahalujú dohady a závoj tajomstva. Kukorelli ako jediný účastník SNP mal pohrebný obrad v Dóme sv. Alžbety,

na ktorom sa zúčastnil biskup Jozef Čársky. Jeho hrob, ktorý sa nachádza na košickom Verejnom cintoríne, je od roka 1963 národnou kultúrnou pamiatkou.

Pri príležitosti sedemdesiateho štvrtého výročia SNP v roku 2018 prezident Andrej Kiska povýšil Ľudovíta Kukorelliho do hodnosti generálmajora in memoriam. V Košiciach sa matičné podujatie venované tomuto hrdinovi SNP uskutočnilo 24. novembra 2018. Začalo sa tichou spomienkou na Verejnom cintoríne, pokračovalo pri pamätníku Ľ. Kukorelliho v Mestskom

Košickí matičiari si počas Pamiatky zosnulých uctili aj hrdinu SNP generálmajora in memoriam Ľudovíta Kukorelliho.

parku a záverečný bod programu patril historickému semináru, ktorý sa venoval tragickému skonu Ľ. Kukorelliho.

Matica prináša deťom online čítanie slovenských povestí a rozprávok

Treba udržať vzťah mládeže ku knihám

Veronika GRZNÁROVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Nový matičný projekt videí s čítaním slovenských povestí a rozprávok reaguje na pretrvávajúcu pandémiu ochorenia COVID-19, pre ktorú sú obmedzené aj kultúrno-osvetové aktivity Matice slovenskej v regiónoch. Ustanoviteľ považuje za dôležité, aby deti nestrácali kontakt so slovenskou literatúrou a dejinami.

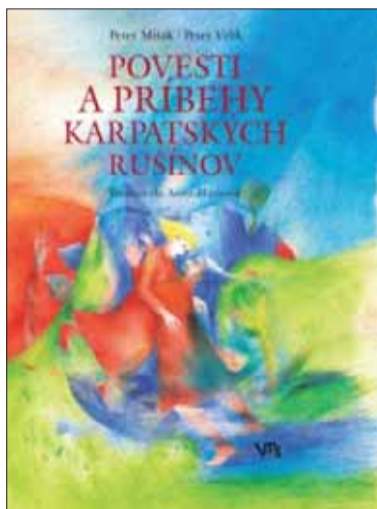
„Osobné čítanie slovenských povestí a rozprávok s deťmi sme preniesli do online priestoru, aby sme udržali vzťah najmladších generácií s knihami. Využívame na to knižné tituly z Vydavateľstva Matice slovenskej, keďže vo vydávaní národných povestí má Matica slovenská silné postavenie,“ priblížil zámer projektu pod názvom Z príbehu do príbehu podpredseda Matice slovenskej Marek Nemeč. Ako podpredseda pre slovenské zahraničie a jazykovo zmiešané územia a predseda Mladej Matice zdôrazňuje, že videá sú určené aj pre deti Slovákov žijúcich v zahraničí. „Slovenská literatúra predstavuje jedno z najdôležitejších spojív medzi krajinami a Slovenskom. Preto aj my pokračujeme v overených metódach našej ustanovizne, ktorá má od svojho vzniku živé kontakty so slovenským zahraničím a dlhodobo pod-

Ustanoviteľ si uvedomuje, že deti nesmú stratiť kontakt so slovenskou literatúrou a dejinami, preto podporuje „čítačky“ literatúry pre deti – ako na snímke aj v Jánošíkovom múzeu v Liptovskom Mikuláši.

poruje matičnými knihami národné povedomie Slovákov a Sloveniek v zahraničí,“ doplnil M. Nemeč.

V prvom zverejnenom videu na oficiálnom Youtube profile TV Matica si záujemcovia vypočujú

Povesti a príbehy karpatských Rusínov od matičných autorov Petra Vrlíka a Petra Mišáka sa tiež „prepisali“ na video.

povešť z knihy Slovenské povesti I. od Jozefa Čigera Hronského. Druhé zverejnené video prináša povesť z nového matičného titulu Povesti a príbehy karpatských Rusínov od autorov Petra Vrlíka a Petra Mišáka, ktorý sa zaradil do knižnej série Povestová mapa Slovenska. Aktuálne sú v procese tvorby aj ďalšie videá. Prvé online čítanie sa uskutočnilo v unikátnych priestoroch Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

Čo prezrádza drevená zvonica o kóte Skory nad Hostovicami

Pocta padlým vojakom vo Veľkej vojne

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív autora

Na tohtoročnom medzinárodnom kempe, ktorý organizoval Klub vojenskej histórie Beskydy, sa zúčastnili slovenskí, maďarskí a českí dobrovoľníci, ktorí pracovali pri úprave chodníkov na cintoríne vo Veľkrokpe, kde je pochovaných 6 862 padlých vojakov cisárskej rakúsko-uhorskej a cárkej ruskej armády. Ďalej pracovali na úpravách cintorína v Sukove a v Hostovicách. Bodkou za tohtoročným medzinárodným kempom bol pietny akt na cintoríne prvej svetovej vojny v Hostovicách v okrese Snina.

Udalosti Veľkej vojny neobišli ani túto obec. Prvýkrát v jeseni 1914 a druhý raz na jar 1915, keď sa frontová línia ustálila severne nad obcou na hrebeni Skory. V bojoch o túto kótu padlo mnoho vojakov. Na tunajšom cintoríne našlo miesto posledného odpočinku stodvanásť vojakov, z toho je podľa mien známych až stoštyri rakúsko-uhorských vojakov. Neznámych je osem vojakov, z toho jeden ruský.

Obnovu vojenského cintorína uskutočnil Klub vojenskej histórie Beskydy v spolupráci s obcou. Autorom projektu rekonštrukcie bol Ing. arch. Lubomír Gramata, ktorý v duchu zásad Klubu už pri príprave projektu kládol maximálny dôraz na zachovanie pôvodnej historickej podoby

Zvonica na kóte Skory sa stala miestom mnohých turistických vychádzok i pietnych aktov.

cintorína. Samotnú rekonštrukciu ukončili v roku 2014, pričom dobrovoľníci zo Slovenska, z Česka, Poľska a Maďarska na nej odpracovali vyše tisícsto hodín.

Vojnový cintorín je na okraji civilného, a ako uviedol predseda Klubu vojenskej histórie Beskydy Martin Drobňák, je pozostatkom vojenskej poľnej nemocnice, ktorá počas vojny v obci pôsobila a sú tam pochovaní vojaci, ktorí v nej zemreli po ťažkých zraneniach. Práve vďaka dobrej evidencii vojenskej nemocnice sa podarilo identifikovať väčšinu padlých. Na cintoríne brigádnicami osadili križe so štítkami a s menami vojakov. V strede pribudol centrálny monument s dreveným križom. Práve tam sa uskutočnil pietny akt vďaka za účasti vojenských duchovných, KVHB, dobrovoľníkov medzinárodného kempu a miestnej samosprávy. Dobrá spolupráca s ňou viedla nielen k pravidelnej úprave cintorína kosením, ale tiež k postaveniu šesť metrov vysokej drevenej zvonice na vrchu Skory v roku 2016 (písali sme o nej na stránkach SNN), ktorú vyhotovili oravskí nadšenci a je venovaná vojakom, ktorí bojovali v okolí Hostovic. O rok neskôr k nej vybudovali náučný chodník s informačnými panelmi.

MATIČNÉ DEPEŠE

Symbol slovenskosti

Odborníci z Centra pre tradičnú kultúru pripisujú fujare široký významový kontext, ktorý ju vyčleňuje spomedzi obyčajných hudobných nástrojov. Dr. Ivan Mačák ju označuje ako symbol slovenskosti, keďže v spojení s jej rozšírením na Slovensku „vyjadrovala romanticky idealizovanú predstavu o citovej hĺbke prostého človeka – predstavu o jeho duševnom bohatstve alebo meditatívnej koncentrácii“. Jej význam pre kultúru Slovenska zdôraznil v roku 2005 zápis do Zoznamu majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva, čo bol predchodca súčasného Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva (UNESCO). Slovenská fujara ako hudobný nástroj a jeho hudba je v tomto zozname zapísaná už pätnásť rokov. V najväčšej miere sa o to zaslúžili prof. Oskár Elsček s niekoľkými nadšencami. Po vytvorení slovenskej verzie zoznamu v roku 2011 zapísali fujaru a jej „vyžarovanie“ aj do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

Školské inšpirácie

Webový portál Ministerstva školstva SR a Štátneho pedagogického ústavu ucimenadialku.sk vybral spomedzi príspevkov škôl o online vyučovaní počas prvej vlny koronakrízy príklady dobrej praxe a zverejnil ich na tomto portáli ako inšpirácie pre ostatné školy. Medzi šiestimi uverejnenými príkladmi vybraných inšpirácií ako učiť v súčasnej situácii, keď má vzdelávanie väčšinou dištančnú podobu, si môžu nájsť podnety pedagógovia z väčšiny škôl na Slovensku.

Rómsky džez v Aréne

Divadlo Aréna na pravom brehu Dunaja v Petržalke, kde je princípom Juraj Kukura, má mnoho prívlastkov, ktorými recenzenti a teatrológovia pomenávajú jeho vynachádzavú dramaturgiu aj inovatívne inscenačne a experimentátorské prístupy. K takým patrí aj Gypsy Jazz Festival, ktorého deviaty ročník uvedú „v koronavírusovom aranžmáne“ v tomto jednom z najstarších bratislavských divadiel 11. decembra. Podujatie plné magických melódii a improvizácií s podtitulom nový slovenský džez pripravovalo pod organizačnou taktovkou známeho džezového hudobníka Míla Suhomela a predstavia sa v ňom viaceré formácie a známe muzikantské mená. Partnermi večera budú SOZA a Nadácia mesta Bratislavy.

Adventný pozdrav

Naša vytrvalá spolupracovníčka a dlhoročná matičiarka Ľudmila Hrehorčáková z Popradu nám poslala v tomto adventnom čase tieto veršičky, ktoré môžu byť povzbudením aj svetielkom nádeje na plnší a hlbší život v nových časoch...

„Teraz, keď sa úži / stále väčším čas, / keď rastie volanie / po hĺbkach v nás / po chlebe a soli, / čo sa láskou volá, / zasadneme spolu / kol prajného stola. / Tichý a sviatočný / svitne Štedrý deň / pozažina v srdciach / teplú pochoď.“

Pripravuje Emil SEMANCO

PROPOZÍCIE

PREČO MÁM RÁD SLOVENČINU

PREČO MÁM RÁD SLOVENSKO

Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo kultúry SR, Štátny pedagogický ústav, Vydavateľstvo SPN – Mladé letá, Matica slovenská, Vydavateľstvo Matice slovenskej, Spolok slovenských spisovateľov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí už po dvadsiaty deviaty raz organizujú súťaž Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko pre žiakov všetkých typov a druhov základných a stredných škôl zo Slovenska, ale aj detí zahraničných Slovákov.

Záujemcovia, ktorí radi píšu a vymýšľajú nové príbehy, prihlásia do súťaže svoju literárnu prácu (napríklad rozprávku, úvahu, poviedku, novelu, báseň vo veršoch, báseň bez veršov či divadelnú hru), žáner nie je obmedzený ani určený, najmä aby to bolo dielko, ktoré školák vytvoril od srdca a originálne. Téma je známa, je v logu súťaže: Prečo máš rád slovenčinu, prečo máš rád Slovensko. Teda, čo máš na našej domovine rád, čo sa Ti na nej páči?

Súťažnú prácu v štyroch exemplároch treba odovzdať najneskôr do 18. januára 2021 svojej pani učiteľke/pánovi učiteľovi slovenčiny na svojej základnej alebo strednej škole a tí ju najneskôr do 31. januára 2021 pošlú na adresu: Štátny pedagogický ústav, Pluhová 8, 820 00 Bratislava s heslom na obálke: Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Najlepšie práce porota odmení výletom do rozprávkovej dedinky HABAKUKY (na Donovaloch), postavenej na motívy rozprávok Pavla Dobšinského, predplatným časopisu Slniečko, zaujímavými knihami, a diplomami na slávnostnom odovzdávaní cien v Nových Zámkoch v máji 2021. Ocenené práce vyjdú v zborníku súťaže.

Viac na: www.culture.gov.sk alebo priamo vo vyhľadávači: <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk-narodnostne-mensiny-a-zahranicni-slovaci/statny-jazyk/sutaz-precu-mam-rad-slovencinu/>

(se)

Kam so starým elektrospotrebičom?
Viac na www.elkomin.eu

SLOVAKIA ONLINE
tasr.

Matičari v Liptovskom Mikuláši si pripomenuli významné osobnosti Vrbický cintorín si zaslúži našu pozornosť

Text a foto: Peter VRLÍK

Mikulášski matičari si každoročne pri príležitosti Pamiatky zosnulých pripomínajú významné osobnosti, ktoré sa narodili alebo pôsobili v Liptovskom Mikuláši a sú pochované na Vrbickom cintoríne. Tento rok pre mimoriadne opatrenia nebolo možné toto pietne miesto navštíviť. Preto až 20. novembra tak urobili niekoľkí matičari.

Epidémiou Covidu-19 „zredukovaná“ hĺstka liptovskomikulášskych matičiarov si počas Pamiatky zosnulých uctila významné slovenské osobnosti a národných dejateľov na vrbickom cintoríne.

Vrbický cintorín navštívili podpredseda MS Marek Nemeč, ktorý je zároveň aj riaditeľ Domu MS v Liptovskom Mikuláši, predseda MO MS v Liptovskom Mikuláši Ferdinand Chovanec a členovia výboru MO MS Peter Vrlík, Tomáš Paprčka, Viera Majeríková. Zapálili sviečky pri hroboch známych osobností, ktorí tu snívajú svoj večný sen. Je tu pochovaný Michal Miloslav Hodža, evanjelický farár v Liptovskom Mikuláši, vedúca osobnosť slovenského národného pohybu v polovici 19. storočia. Vedľa

neho je hrob generálneho biskupa evanjelickej cirkvi a. v. Jura Jánošku, predsedu MS v rokoch 1920 – 1930. Na Vrbickom cintoríne sú uložené pozostatky významného vedca svetového mena Aurela Stodolu. Matičari pri príležitosti sto deväťdesiateho výročia vzniku slovenského ochotníckeho divadla na Slovensku zapálili sviečku aj pri hrobe zakladateľa slovenského ochotníckeho divadla Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého. Uctili si tiež prvú dámu slovenského moderného výtvarného

umenia Ester Martinčekovú-Šimerovú. Na mikulášskom cintoríne leží veľa významných osobností slovenského národného života.

Mikulášski matičari ani v tejto mimoriadnej situácii nezabúdajú na svojich rodákov a osobnosti, ktoré sa zlatými písmenami zapísali do histórie nášho národa. Byť hrdý na takéto osobnosti je jednou zo základných vlastností správneho matičiara. Práve tieto osobnosti svojimi činmi v minulosti kliesnili cestu pre našu budúcnosť.

Kúpou knihy, členstvom aj krojom podporíte národnú kultúru

Matičné aktivity v regiónoch Slovenska a pre našich krajanov v zahraničí sú závislé od financií. Pandémia tvrdo zasiahla aj Maticu slovenskú, najmä jej súkromné príjmy, nehovoriac o dlhodobom podfinancovaní ustanovizne zo strany štátu a plánovaných škrtoch aj v kultúrnych inštitúciách. Matičná kultúrna, vedecká a osvetová činnosť v roku 2021 je už ohrozená na základnej úrovni.

Každý jeden z vás môže dnes pomôcť zmierniť škody na najstaršej národnej ustanovizni slovenského národa, aby neboli už nevratné. Ako?

PODPORUJEM NÁRODNÚ KULTÚRU

KÚPTE SI KNIHY Z VYDAVATELSTVA MATICE SLOVENSKEJ
<https://www.vydavatel.sk/nase-knihy>

PREDPLAŤTE SI PERIODIKÁ MATICE SLOVENSKEJ

<https://matica.sk/objednajte-si-slovenske-narodne-noviny/>
<https://matica.sk/objednajte-si-slovensko-narodne-spektrum/>
<https://matica.sk/objednajte-si-slovenske-pohlady/>
<https://matica.sk/historicky-zbornik/>
<https://matica.sk/kultura-slova/>

STAŇTE SA ČLENMI MATICE SLOVENSKEJ

<https://matica.sk/.../ako-sa-stat-clenom-matice-slovenskej/>
<https://matica.sk/clenske.../slavnostny-clensky-preukaz-ms/>

POŽIČAJTE SI KROJ, KOSTÝM ČI UNIFORMU ZO ŠATNICE MATICE SLOVENSKEJ

<https://matica.sk/satnica-matice-slovenskej-2/>

DARUJTE DVE PERCENTÁ V ROKU 2021

<https://matica.sk/clenske-ustredie/zarob-si-sam/>

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V rozšírenom vydaní SNN č. 44 – 45/2020 sme sa pýtali, aké bolo občianske meno básnika Andreja Žarnova, ktorý sa zúčastnil na exhumáciách povraždenej poľských dôstojníkov v Katynskom lese v Smolenskej oblasti Ruska? Správna odpoveď mala znieť, že umelecký pseudonym Žarnov používal lekár patológ MUDr. František Šubík.

Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov, ktorí sa môžu tešiť na pekný knižný darček z Vydavateľstva Matice slovenskej: Mária Hargašová, Bratislava; Ján Roháčik, Trenčín; Ľubica Trnková, Žiar nad Hronom. Výhercom blahoželáme! • V minulom vydaní SNN (č. 48) sme pisali o tohtoročných laureátoch Ceny Prešovského samosprávneho kraja, medzi ktorými bol aj dlhoročný riaditeľ Vihorlatskej hviezdárne v Humennom Dr. Igor Kudzej, ktorý sa výrazne zaslúžil aj o vybudovanie filiálneho pracoviska na mieste, ktoré je dnes aj rezerváciou – Parkom tmavej oblohy. Kde sa to miesto nachádza?

Svoje odpovede posielajte v priebehu nasledujúceho týždňa do vydania ďalšieho čísla SNN na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiarňovej s označením Čitateľská súťaž. Ďakujeme a zachovajte nám priazeň!

(se)

PRIPOMÍNAME SI

5. decembra

– pred sto sedemdesiatimi rokmi zomrel básnik, publicista a prekladateľ Samo Vozár (1823 – 1850); funkcionár Ústavu reči a literatúry československej, ktorý pomáhal Ľudovítovi Štúrovi, zomrel pravdepodobne násilnou smrťou, ako pansláva ho prepadli a zbili maďarskí nacionalisti

6. decembra

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil autor poézie, prózy, esejí, básní pre deti, rozprávok, prekladov, autorských antológií pre dospelých i pre deti, textov piesní, divadelných a rozhlasových hier, libriet muzikálov Daniel Hevier (1955); do poézie vniesol duch ľahkosti a hravosti, hýrivú metaforiku a vtip, na rozdiel od všetkých dovtedajších zvyklostí je viac očarený mestom než dedinou a je veľmi senzitívny a spontánny

7. decembra

– pred stopäťdesiatimi rokmi zomrel dramatik a publicista Ján Palárik (1822 – 1870); významný autor divadelných hier, jeden zo zakladateľov modernej slovenskej drámy, priekopník divadla a divadelníctva na Slovensku, ktorý spolu s Jánom Chalupkom a Jonášom Záborským patrí k najvýznamnejším predstaviteľom slovenskej drámy 19. storočia

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel horolezec, horský vodca, záchranca, učiteľ lyžovania a kameraman Juraj Weincziller (1937 – 1995); pôvodne fyzik SAV na Lomnickom štíte, neskôr externe spolupracoval s Československou televíziou a od roka 1970 bol jej stálym zamestnancom, orientoval sa najmä na spravodajstvo z Vysokých Tatier a ich okolia

8. decembra

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel režisér Pavel Čalovka (1921 – 2000); jeden z prvých režisérův krátkych dokumentárnych filmov na Slovensku, spomeňme jeho krátke tematické filmy Skoky do výšky a skok o žrdi, Lyžovanie I. – II., Chvála drevenic a krása dreva, Zdroje vody

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa skončil Druhý vatikánsky koncil (1965); začal sa v roku 1962, zvolal ho pápež Ján XXIII., koncil dal podnet k reforme rímskokatolíckej liturgie (napríklad umožnil pri bohoslužbách používať národný jazyk), obnovu východných katolíckych cirkví a formuloval vzťah katolíckej cirkvi k iným kresťanským cirkvám

10. decembra

– pred tridsiatimi rokmi zomrel evanjelický kňaz, generálny biskup Evanjelickej cirkvi na Slovensku Ján Michalko (1912 – 1990); ako teológ sa orientoval najmä na oblasť homiletky a na aktuálne otázky kresťanstva vo svete, prekladal z oblasti teológie i filozofie, a to z nemeckého, anglického a francúzskeho jazyka

11. decembra

– pred sto deväťdesiatimi rokmi sa narodil historik a publicista František Vítazoslav Sasinek (1830 – 1914); najplodnejší slovenský historik druhej polovice 19. storočia, ktorý spracovával najstaršie dejiny Slovenska a Slovákov, tému sv. Cyrila a Metoda a Veľkej Moravy, Uhorska, ale aj Čiech

– pred sto desiatimi rokmi sa narodil herec a režisér Paľo Bielik (1910 – 1983); jeho filmy sa vyznačovali emocionálnosťou, aj vďaka čomu boli sály neustále vypredané, veľmi úspešný bol aj jeho širokouhlý historický diptych Jánošík, ktorý bol vtedy najdrahším filmom slovenskej produkcie s dosiaľ neprekonaným diváckym ohlasom a veľkoleposťou, panoramatickou krajinomalbou a dôkladnosťou bojových scén

(lk)